

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
FILOLOĢIJAS FAKULTĀTE
BALTU VALODU KATEDRA

ATSTĀSTĪJUMA IZTEIKSMES FUNKCIJAS PUBLICISTIKĀ
BAKALaura DARBS

Autore – Sarmīte Voitkeviča,

LU Filoloģijas fakultātes

Baltu filoloģijas

bakalaura studiju programmas

4. kursa studente

Studenta apliecības numurs: BalF 030043

Zinātniskā vadītāja –

asoc. prof. Andra Kalnača

Rīga 2008

Anotācija

Autore: Sarmīte Voitkeviča

Darba tēma: Atstāstījuma izteiksmes funkcijas publicistikā

Darba apjoms: 51 lpp., 24 bibliogrāfiskie nosaukumi, 16 avoti.

Darba mērķis: izpētīt atstāstījuma izteiksmes funkcijas, lietojuma biežumu un tās lietojuma iemeslus latviešu publicistikā.

Darbs sastāv no 3 nodaļām:

Darba ievadā ir sniegta informācija par darbā izvirzītajiem mērķiem un uzdevumiem, to sasniegšanas metodēm.

Darba 1. daļā sniegts ieskats publicistikas stila būtībā, tā izpausmes veidos, žanros, tā funkcijas.

Darba 2. daļā sniegta vispārīga informācija par darbības vārda izteiksmēm un par atstāstījuma izteiksmi atsevišķi. Tiek aplūkota atstāstījuma izteiksme, tās robežgadījumiem ar citām izteiksmēm, tās īpašības, balstoties un agrākajiem citu valodnieku pētījumiem.

Darba 3. daļā veikta publicistikas materiālos atrodamo atstāstījuma izteiksmes piemēru analīze, balstoties uz savākto teorētisko materiālu bāzes, to izskaidrojums ar piemēru palīdzību.

Annotation

Author: Sarmite Voitkevica

Subject: The functions of relative mood in journalism

Paper's amount: 51 sheet, 24 bibliographical references, 16 sources

The Bachelor's work objective: to research relative mood's functions, the motives and causes of it's usage in Latvian journalism.

The Bachelor's work consists of 3 parts:

In the Introduction the information is given about the aims and challenges that are put forward in the paper. The description is shown of used methods for reaching the target.

The first part follows with insight into the nature of journalistic style.

In the second part general information is given about the moods of the verb. The accent is also set on relative mood separately.

In the third part an analysis of relative mood's usage examples found in journalistic materials is being made. Based on acquired theoretical basis an explanation follows with the help of examples.

Atslēgas vārdi: atstāstījums, modalitāte, prese, publicistika, šaubas.

Satura rādītājs

Apzīmējumi un saīsinājumi	4
Ievads.....	5
1. Publicistika un publicistikas valodas stils	7
1.1. Publicistikas valodas stila pazīmes	8
1.2. Publicistikas valodas stila funkcijas	9
2. Darbības vārda izteiksmes latviešu valodā un atstāstījuma izteiksme	11
2.1. Atstāstījuma izteiksmes semantika	13
2.2. Atstāstījuma izteiksmes saistījums ar laika formām.....	15
3. Atstāstījuma izteiksmes lietojums publicistikā	17
3.1. Atstāstījuma izteiksmes lietojums valsts mēroga laikrakstos.....	17
3.1.1. Atstāstījuma izteiksmes lietojums virsrakstos un to sasaiste ar saturu.....	20
3.1.2. Atstāstījuma izteiksme informētājas funkcijā.....	22
3.1.3. Feļetons.....	24
3.1.4. Intervija.....	27
3.2. Atstāstījuma izteiksmes lietojums reģionālajā presē	28
3.2.1. Atstāstījuma izteiksmes funkcijas reģionālās preses izdevumos.....	29
3.2.2. Atstāstījuma izteiksmes pozitīvisma izteikšanas funkcija reģionālās preses izdevumos	32
3.3. Atstāstījuma izteiksmes lietojums iknedēļas un mēneša žurnālos	34
3.3.1. Iknedēļas laikrakstu pielikumi	34
3.3.2. Atstāstījuma izteiksme iknedēļas žurnālā „Saldā Dzīve”	36
3.3.3. Atstāstījuma izteiksmes lietojums mēneša žurnālos.....	43
Secinājumi	46
Izmantotā literatūra.....	48
Avoti	48
Teorētiskā literatūra.....	48
Dokumentārā lapa.....	51

Apzīmējumi un saīsinājumi

lpp.	lappuse
Mllvg	Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika
Nr.	numurs
Piem.	piemērs
Resp.	respektīvi
t.i.	tas ir
u.c.	un citi
utt.	un tā tālāk

Ievads

Atstāstījuma izteiksme jeb relatīvais mods ir viena no piecām darbības vārda izteiksmēm latviešu valodā, kam ikdienas valodas līdzekļu lietojumā ir būtiska nozīme, jo tās lietojums atspoguļo autora spēju un prasmi precīzi, pareizi un daudzveidīgi izmantot valodas līdzekļus informācijas sniegšanā, prasmi tos lietot atbilstoši teksta stilistikas īpatnībām un valodas literārajām normām, kā arī tās korekts lietojums norāda uz autora meistarību sniegt satura ziņā precīzu un ikvienam lasītājam vai klausītājam saprotamu un nepārprotamu informācijas satura izklāstu, kas ir viens no galvenajiem priekšnosacījumiem publicistikā. Publicistika ir sfēra, kurā visprecīzāk iespējams konstatēt valodas patiesā lietojuma veidus sabiedrībā, jo tieši publicistikas valoda ir vistuvākā sarunvalodai. Publicistika aptver gandrīz visus valodas stilus, kas ļauj veikt objektīvus pētījumus valodas līdzekļu izmantojuma apzināšanai un ir piemērota vide pētījumu veikšanai.

Šī darba mērķis ir iepazīties ar iepriekš veiktajiem pētījumiem par atstāstījuma izteiksmi, izpētīt atstāstījuma izteiksmes lietojuma mērķus publicistikā, kā arī konstatēt šī lietojuma panāktos rezultātus saistījumā ar publicistikas valodas stila pazīmēm un prasībām.

Darba uzdevumi:

- Apkopot teorētiskos materiālus par atstāstījuma izteiksmes būtību, tās pazīmēm;
- Izpētīt atstāstījuma izteiksmes lietojuma mērķi publicistikas tekstos;
- Konstatēt atstāstījuma izteiksmes lietojuma sekas.

Bakalaura darba teorētisko pamatu veido Dz. Paegles „Latviešu literārās valodas morfoloģija”, D. Nītiņas publikācijas, V. Bērziņas – Baltiņas „Latviešu valodas gramatika”, B. Ceplītes, L. Ceplīša „Latviešu valodas praktiskā gramatika”, A. Kalnačas vairāki pētījumi par darbības vārdu, V. Kalmes G. Smiltnieces „Latviešu literārās valodas vārddarināšana un morfoloģija”, arī J. Rozenberga grāmatas. Darba struktūra balstīta uz šo teorētisko materiālu apkopojumu un izklāstījumu un publicistikas periodikas piemēru analīzi, kuri iegūti no dažādiem laikrakstiem, žurnāliem, reģionālās preses materiāliem, kas izvēlēti ar mērķi sniegt vispusīgāku pētījumu par atstāstījuma izteiksmes funkcijām publicistikā. Autore izmantojusi aprakstošo jeb deskriptīvo metodi.

Darbs sastāv no trim daļām:

Pirmajā daļā galvenokārt apkopots teorētiskais materiāls par publicistikas stilu un tā pazīmēm, lietojuma specifiku.

Otrajā daļā apkopots teorētiskais materiāls par izteiksmes kategoriju, atstāstījuma izteiksmi latviešu valodā, tās pazīmēm un lietojuma īpatnībām.

Trešajā daļā veikta publicistikas materiālos atrodamo atstāstījuma izteiksmes lietojuma gadījumu analizēšana, balstoties uz darba pirmo un otro daļu. Tiek analizēti publicistikas materiālos atrodamie piemēri, pētot un vērtējot tos no dažādiem aspektiem un apskatot to funkcionalitāti, atstāstījuma izteiksmes lietojuma mērķi.

Darbu noslēdz secinājumi, kas apkopoti, balstoties uz darba saturā izklāstītajām tēmām.

Analizējamais materiāls aptver sešus laikrakstu izdevumus, sešus reģionālos laikrakstus, divus nedēļas žurnālus un divus mēneša žurnālus. Kopējo ekscerpējamo vienību skaitu sastāda 108 teikumi.

1. PUBLICISTIKA UN PUBLICISTIKAS VALODAS STILS

Ar vārdu publicistika parasti apzīmē plašsaziņas līdzekļus: presi, radio, televīziju, interneta publikācijas. (Skujiņa 2007, 126). Par publicistiku tiek uzskatīta literatūras nozare, kurā tiek iztirzāti politiski un sabiedriski aktuāli jautājumi, kā arī jebkuru atklātībai nodotu literatūru, kas aptver sabiedriski aktuālus jautājumus vai politiskās aktualitātes. Tā ietekmē un virza sabiedrisko domu, veicina sabiedrības ideālu iedzīvināšanu un to propagandēšanu. (Rozenbergs 1995, 38-39).

Publicistikas valodas stils ir viens no pieciem valodas funkcionālajiem stiliem – valodas paveidiem, ko klasificē pēc to sabiedriskajām funkcijām. Vēl bez publicistikas valodas stila izšķir zinātniskās un populāri zinātniskās valodas stilu, lietišķo rakstu valodas stilu, literārās sarunvalodas stilu un daiļliteratūras valodas stilu. (Rozenbergs 1976, 29). Atkarībā no vēstījuma mērķa publicistikas valodas stilā tiek izvēlēti atbilstoši izteiksmes līdzekļi. Ļoti plaši tiek izmantoti gan zinātniskā valodas stila, tā arī daiļliteratūras valodas stila un sarunvalodas stila elementi. (Skujiņa 2007, 317). Publicistikas stils ir ļoti daudzveidīgs un tam piemīt vairāki žanri: ievadraksts, propagandas raksts, problēmu raksts, preses apskats, korespondence, recenzija, apraksts, feļetons, informācija, reportāža, intervija, hronika. (Rozenbergs 1995, 39; Брандес 2004, 198-199). Katrā no šiem žanriem izmantojami atbilstoši valodas stilistiskie elementi, kuru lietojums konkrētā kontekstā un žanrā ir pieļaujams, balstoties uz latviešu literārās valodas normām. Viens no šādiem līdzekļiem ir arī atstāstījuma izteiksme.

Šim valodas stilam raksturīga aktuālas informācijas paušana ļoti plašam cilvēku lokam un tā izteiksmes līdzekļi visbiežāk tiek iedzīvināti arī indivīda runas paradumos. (Rozenbergs 1995, 38). Nepareizi un nekorekti lietots publicistikas stils spēj sagraut literārās valodas normas vai tieši pretēji – tās izkopt un bagātināt. Dažāds un daudzveidīgs valodas līdzekļu lietojums ir pozitīvs faktors valodas kopšanā, tās attīstīšanā un sabiedrības skološanā. Ne velti plašsaziņas līdzekļus uzskata par ceturto varu valstī blakus likumdošanas varai, tiesu varai, izpildvarai. Tā veido sabiedrisko domu, veic sabiedrības izglītošanu un informēšanu, politisku un sabiedrības dzīvei aktuālu jautājumu izskaidrošanu un daudzas citas funkcijas un nepareizs un nepiemērots valodas līdzekļu lietojums rada nelabojamas sekas, izkropļo priekšstatu par valodas tīrību, rada pretrunas starp valodas gramatikas likumiem un to lietojumu, kas ir ļoti izplatīta parādība publicistikas tekstos, sevišķi atstāstījuma izteikšana ar īstenības izteiksmes saliktajām formām tur, kur būtu lietojama atstāstījuma izteiksme.

Piem.: „*Gadiem ilgi publiski pieejamas filmu bibliotēkas – sinematēkas neesamība Rīgā ir bijusi viena no problēmām gan kinokultūras zemajam prestižam, gan iemeslam, kālab attieksmē pret kino valda pavirša un patērējoša attieksme, norāda eksperti.*” (5min 5, 08.01.08., 9).

Ja valodā ir tāda valodas izteiksme, kas paredzēta citu personu izteikumu atstāstīšanai, pareizāk būtu bijis lietot atstāstījuma izteiksmi, nevis īstenības izteiksmi.

1.1. Publicistikas valodas stila pazīmes

Publicistikas valodas stilam ir konkrētas pazīmes, kas to atšķir no citiem valodas stiliem, kas nosaka tā lietošanas vēlamos kritērijus. No šīm pazīmēm izriet stila funkcionalitāte un tā lietojuma mērķi konkrētā tekstā. Jānis Rozenbergs šķir septiņas publicistikas valodas stila galvenās pazīmes:

1) satura aktualitāte, mērķtiecīgums.

Tā kā publicistikā tiek runāts par aktuāliem dzīves notikumiem, satura ziņā nepieciešama aktualitāte un mērķtiecīgums. (Rozenbergs 1995, 39).

2) valodas vienkāršība, trāpīgums, konkrētība, skaidrība.

Uzrunājot lielas cilvēku masas tieši vai netieši, šīm pazīmēm ir svarīga nozīme. Informācijai jābūt viegli uztveramai, skaidrai kā vienkāršam cilvēkam, tā arī speciālistam šajā jomā. (Rozenbergs 1995, 39).

3) faktu, skaitļu, datu, citātu, piemēru lietojums.

Šīs īpašības paredz izsmeļošas, konkrētas informācijas sniegšanu. (Rozenbergs 1995, 39).

4) tēlaino izteiksmes līdzekļu lietojums.

Izmantojot tēlainās izteiksmes līdzekļus - epitetus, salīdzinājumus, tropus, retoriskus jautājumus, uzrunas, atkātojumus u. c. līdzekļus, tiek panākts iedarbīgums uz adresāta prātu un emocijām, jūtām, gribu. Jo īpaši rūpīgi tie jāizvēlas rakstītā tekstā, jo, neesot tiešam kontaktam ar adresātu, informācija var tikt pārprasta vai saprasta nepareizi. Runā tēlaina

izteikuma nepārprotamību nosaka runātāja intonācija, žesti, mīmika, taču rakstītā tekstā iespējama atbilstošākā apzīmējuma izvēle un iespēja variēt teksta stilistisko nokrāsu ar vārdu kārtību teikumā. (Rozenbergs 1995, 39).

5) terminoloģijas un īpašvārdu lietojums.

Šī pazīme paredz plašāku valodas leksisko materiālu pielietojumu, nevaicoties no dažādu specifisku leksisko elementu izmantojuma, piemēram, publicistikas valodas stilam ir sava terminoloģija, šajā stilā plaši izmanto arī dažādu citu nozaru terminus. Publicistikas valodas stilam raksturīgs plašs īpašvārdu lietojums, arī biežs oficiālo saīsinājumu lietojums konkrētām iestādēm, organizācijām. (Rozenbergs 1995, 39-40).

6) frazeoloģismu lietojums.

Tos lieto, lai valoda būtu tēlaināka, dzīvāka, tuvāka tautai. (Rozenbergs 1995, 40).

7) vienkāršu teikuma konstrukciju lietojums.

Publicistikas valodas stilam raksturīgi vienkāršoti teikuma veidi, kas nav sarežģīti. Visbiežāk lieto stāstījuma teikumus, retāk pamudinājuma, jautājuma un izsaukuma teikumus. (Rozenbergs 1995, 40).

Pastāv vēl arī citi viedokļi jeb, precīzāk, formulējumi par svarīgākajām šī valodas stila pazīmēm. Tiek šķirti četri pamatprincipi, kas tiešā mērā saistāmi ar publicistikas stila saturu:

- 1) ticamība jeb drošums;
- 2) pašpietiekamība;
- 3) operativitāte un aktualitāte;
- 4) objektivitāte. (Брандес 2004, 195).

Šīs pazīmes atbilst Rozenberga pirmajām trim pazīmēm.

1.2. Publicistikas valodas stila funkcijas

Šobrīd aktualitātes virsotnē izvirzījušās divas galvenās funkcijas – informējošā funkcija un agītojošā un propagandējošā jeb ietekmējošā funkcija. (Брандес 2004, 195). Informējošās funkcijas mērķis un galvenais uzdevums ir pēc iespējas ātrāk informēt

sabiedrību par jaunākajiem notikumiem, kas ir īpaši būtiska laikrakstos. Tieši šeit visbiežāk tiek lietota atstāstījuma izteiksme.

Aģitējošā un propagandējošā jeb ietekmējošā funkcija ir tikpat aktuāla kā informējošā funkcija, taču tās motīvi ir citādāka rakstura. Ietekmējošā funkcija tiek izmantota ar nolūku pārliecināt adresātu par labu kādai politiskai vai sociālai idejai. Parasti ar šo funkciju operē masu mediji politiska spēka spiediena rezultātā. Virzītājspēks jeb ierosinātājs ir valdība, politiķi, arodbiedrības. (Брандес 2004, 195).

Izglītojošā funkcija izpaužas publicistikas formās kā informācijas sniegšana par zinātnes, tehnikas un mākslas sasniegumiem, tādējādi izglītojot lasītājus un klausītājus.

Vēl iespējama arī izklaidējošā funkcija, kuras mērķis ir izklaidēt lasītāju vai klausītāju. (Брандес 2004, 195).

2. DARBĪBAS VĀRDA IZTEIKSMES LATVIEŠU VALODĀ UN ATSTĀSTĪJUMA IZTEIKSME

Latviešu valodā ir piecas darbības vārda izteiksmes jeb **modi**, kuri izsaka nosauktās darbības vai stāvokļa attieksmi pret objektīvo īstenību kā reālu vai ireālu (nereālu), resp., darbības vārda izteiksmes variē opozīcijas robežās starp realitāti un irealitāti, kuru kritērijs ir darbības attieksme pret īstenību. (Mllvg 1, 600; Kalme, Smiltiece 2001, 226; Skujiņa 2007, 172).

Par reālu darbības atspoguļojumu tiek uzskatīta **īstenības izteiksme jeb indikatīvs**, kas ir galvenā izteiksme, jo tā norāda, ka stāvoklis vai darbība jau ir notikusi, notiek pašlaik vai vēl notiks, vai tieši pretēji, to noliedz, taču ireālas ir pārējās izteiksmes, kuras izsaka darbības nepieciešamību, iespējamību, vēlamību, taču tās neizsaka apgalvojumu par darbības realizēšanos vai nerealizēšanos. (Paegle 2003, 113). Veidojas opozīcija starp notiekošu un potenciāli notiekošu darbību. Īstenības izteiksme ir galvenā darbības vārda izteiksme, kuras lietojums ir obligāts jebkurā publicistikas tekstā, jo teksts nevar pastāvēt bez apgalvojuma, kuru vēlāk papildina un paspilgtina opozīcijas - nepieciešamība, vajadzība, vēlējums. Īstenības izteiksme ir šīs opozīcijas neitrālais loceklis, kam nav sava morfoloģiskā rādītāja. (Paegle 2003, 114). Īstenības izteiksme sevī apvieno personas, laika un modalitātes nozīmi gan semantiski, gan morfoloģiski. (Mllvg 1, 601; Paegle 2003, 113).

Īstenības izteiksmei ir darāmā kārtā un ciešamā kārtā. Katrā no tām ir sešas laika formas - vienkāršā tagadne, vienkāršā pagātne, vienkāršā nākotne, saliktā tagadne, saliktā pagātne, saliktā nākotne. (Kalme, Smiltiece 2001, 226; Nītiņa 2001, 75; Paegle 2003, 114).

Atstāstījuma izteiksme jeb relatīvais mods (*modus relativus*) ir darbības vārda izteiksme, kas tiek lietota ar mērķi atstāstīt citas personas teikto un atstāstītājs tādējādi pauž nepārliecinātību par izteikto vārdu atbilstību patiesībai. (Bērziņa-Baltiņa 1994, 105; Ceplīte, Ceplītis 1997, 71; Nītiņa 2001, 78; Blinkena 2002, 449; Paegle 2003, 114; Skujiņa 2007, 55).

Atstāstījuma izteiksmi lieto visbiežāk kā **netiešo runu** - personas izteikuma atstāstījumu palīgteikuma veidā (Skujiņa 2007, 254), reizēm atstāstījuma izteiksme lietota arī virsteikumā.

Atstāstījuma izteiksmei ir četras laika formas: vienkāršā tagadne, vienkāršā nākotne, saliktā tagadne un saliktā nākotne. Pagātnes laiku atstāstījuma izteiksmei nav. Atstāstījuma

izteiksmei ir savs rādītājs, ko veido no darbības vārda īstenības izteiksmes attiecīgā laika celma, tam pievienojot *-ot, -oties*. (Mllvg 1, 624; Ceplīte, Ceplītis 1997, 71; Nītiņa 2001, 79).

Piem.: „Viņaprāt, Gruzijas iekšējās lietās, tāpat kā Ukrainā, gandrīz vai nekaunīgi iejaucoties ASV un tādējādi destabilizējot šo valstu iekšējo stāvokli.” (Latvijas Avīze 7, 08.01.2008., 3.)

Darāmās kārtas saliktās tagadnes laika formu veido palīgdarbības vārda *būt* atstāstījuma izteiksmes tagadnes formai *esot* pievienojot darbības vārda lokāmo darāmās kārtas pagātnes divdabi. (Kalme, Smiltiece 2001, 246).

Piem.: „Saņemot šādu iesniegumu, policija esot atbilstoši reaģējusi, uzsvēra ministrs, izmeklēšanas interesēs atsakoties sniegt sīkāku informāciju par iesnieguma saturu.” (Latvijas Avīze 8, 09.01.2008., 9.)

Darāmās kārtas vienkāršās nākotnes laika forma tiek veidota darbības vārda nākotnes celmam pievienojot *-ot* vai *-oties*. (Kalme, Smiltiece 2001, 246).

Piem.: „Tāpat der atgādināt jau drusku piemirstos faktus: vēl PSRS pastāvēšanas laikā, kā par to liecina toreizējais Gruzijas prezidents Zviads Gamsahurdija, Mihails Gorbačovs vairākas reizes viņam draudējis, ka noskaņošot pret viņu visu Abhāziju, ja viņš būšot pārāk uzstājīgs Gruzijas nacionālās neatkarības prasībās.” (Latvijas Avīze 7, 08.01.2008., 3.)

Darāmās kārtas saliktās nākotnes laika formu veido no palīgdarbības vārda *būt* atstāstījuma izteiksmes formā *būšot*, tam pievienojot darbības vārda lokāmo darāmās kārtas pagātnes divdabi. (Kalme, Smiltiece 2001, 246).

Ciešamās kārtas vienkāršās tagadnes un vienkāršās nākotnes laika formas tiek veidotas pievienojot darbības vārda lokāmajam ciešamās kārtas pagātnes divdabim vārdu *tiek*, atstāstījuma izteiksmē *tiekot* vai *tikšot*, savukārt saliktās ciešamās kārtas laika formas veido ar palīgdarbības vārda *būt* palīdzību, to pievienojot attiecīgajā atstāstījuma izteiksmes formā *būšot* vai *esot* darbības vārda lokāmā ciešamās kārtas pagātnes divdabim. (Kalme, Smiltiece 2001, 247).

Piemērs atstāstījuma izteiksmes ciešamās kārtas saliktās nākotnes laika formai: „Saimniece teic, ka vismaz kāds metrs pa šiem gadiem būšot uzbērts virsū.” (Māja 11, 14. – 20.03.2006., 38.)

Vajadzības izteiksmes atstāstījuma paveids tiek veidots sasaistot atstāstījuma izteiksmes tagadnes formu *esot* vai atstāstījuma izteiksmes nākotnes formu *būšot* ar vajadzības izteiksmes formu, pievienojot piedēkli *jā-*. (Nītiņa 2001, 77).

Piem.: „Kā informēja I. Godmanis, viņam vēl esot jāapspriežas ar astoņiem ministriem.” (Latvijas Avīze 8, 09.01.2008., 8.)

Par gramatisko sinonīmiju ir uzskatāmi gadījumi, kad, mainot konkrētās gramatiskās formas, nozīme teksta saturā nemainās. (Skujiņa 2007, 354). Darbības vārda viens no gramatiskās sinonīmijas izpausmes veidiem ir īstenības izteiksmes un atstāstījuma izteiksmes formu mijiedarbības rezultāts. Tas nozīmē, ka īstenības izteiksmes laika formas noteiktā lietojuma situācijā spēj izteikt sinonīmiskas nozīmes atstāstījuma izteiksmes formām. (Kalnača 1998, 53). Šādi gramatiskās sinonīmijas gadījumi var rasties, ja teikuma virsteikumā vai kontekstā ticis lietots darbības vārds, kas norāda uz stāstīšanu, runāšanu vai atstāstīšanu.

2.1. Atstāstījuma izteiksmes semantika

Liela daļa valodas pētnieku atzīst, ka atstāstījuma izteiksme būtiski atšķiras no pārējām izteiksmēm. Formāli tā atbilst izteiksmes kategorijai, jo tai gandrīz nav robežgadījumu ar citām izteiksmēm. Taču diskusijas izraisa atstāstījuma izteiksmes semantiskā funkcionalitāte. Jānis Endzelīns rakstījis par atstāstāmo izteiksmi šādi: „*Leišu un latviešu valodā – vai arī senprūši, tas nav zināms – divdabis, atstāstot citu sacīto, ir izskaudis „verbum finitum” un saskan tātad netiešā runā ar savu subjektu locījumā (=nominatīvā), skaitlī un dzimtē.*” (Endzelīns 1951, 976). Minot atsevišķus piemērus no lietuviešu valodas, Endzelīns arī norāda, kuros piemēros parādās šaubu nokrāsa. (Endzelīns 1951, 976-977). No tā var secināt, ka atstāstījuma primārā funkcija ir atstāstīšana, informācijas izplatīšana, taču otršķirīgs vai arī daļēji neatkarīgs paliek apšaubāmības faktors, kas atkarīgs no konkrētās situācijas un tās lietojuma specifikas.

Aksels Holvuts pauž savu interpretāciju par atstāstījuma izteiksmi, norādot, ka „*atstāstījuma izteiksme pēc savas dabas ir interpretīvā lietojuma gramatikalizācijas rezultāts*”. (Holvuts 2002, 164; Nītiņa 2003, 35). No tā izriet secinājums, ka atstāstījuma izteiksme ir tikai interpretācija par citas personas teikto un tā nebūtu iekļaujama izteiksmes kategorijā kā patstāvīga izteiksme, jo tā neizsaka modalitāti, tā tikai izsaka citu cilvēku izteikumus. Šāds uzskats ir maldīgs un nonāk pretrunā ar citu valodas speciālistu viedokļiem, ko apliecina iepriekš norādītā atstāstījuma izteiksmes definīcija, ka atstāstījuma izteiksme jeb relatīvais mods tiek lietota gadījumos, kad tiek atstāstīts citas personas teiktais un atstāstītājs pauž nepārliecinātību par izteikto vārdu atbilstību patiesībai. (Bērziņa-Baltiņa 1994, 105; Ceplīte, Ceplītis 1997, 71; Nītiņa 2001, 78; Paegle 2003, 114). Par galvenajām atstāstījuma izteiksmes pamatfunkcijām valodā atzītas: citāta atstāstījums jeb netiešā runa un

nepārlicinoša apgalvojuma izteikšana. Holvuta teorija nosacīti ir patiesa, taču vairums valodnieku atstāstījuma izteiksmi traktē kā patstāvīgu un stabilu izteiksmi.

Teksta autora attieksmi pret īstenību un izteikuma saturu nosaka modalitāte. (Paegle 2003, 113; Skujiņa 2007, 236). Modalitāte ir jēdzieniska kategorija, kas veido attieksmes starp teksta autoru, izteikuma saturu un reālo īstenību. (Kalviša 2007, 11).

Valodā par modalitātes izteicējiem izmanto ne vien darbības vārda izteiksmes, bet arī modālo darbības vārdu lietojumu, partikulas, intonāciju runā, vārdu kārtību teikumā. (Skujiņa 2007, 236). Publicistikas tekstos tas būtu publikācijas autora subjektīvā attieksme pret saturu, kas var tikt izpausta ar izmantotajiem valodas līdzekļiem un to izvēli konkrētajā tekstā, ar konkrētas teikuma struktūras veidošanu, kas rada vēlamu intonāciju modalitātes izteikšanai. (Nītiņa 2003, 34).

Kā vienu no piedāvātajiem atstāstījuma izteiksmes modalitātes rādītājiem min atstāstījuma izteiksmes interpretatīvu lietojumu, kas balstīts nevis uz citu personu izteikumu citātiem, bet gan uz to atstāstījumiem runātāja paša interpretācijā. (Holvuts 2002, 163-164). Vēstījums nav izteikts tieši, bet caur kādu, kurš saviem vārdiem atstāsta cita sacīto – interpretatīvi, iztulkojot, izskaidrojot, atklājot saturu. (Guļevska 2003, 325). Nereti šādam interpretējumam var piemist šaubu nozīme jeb epistēmiska modālā nianse - modalitātes paveids, kas norāda teksta autora attieksmi pret izteikuma (sprieduma, apgalvojuma) saturu, izsakot nepieciešamību, iespējamību, varbūtību, t.i., ļoti izteikta nepārlicinātība par izteikuma patiesumu. (Skujiņa 2007, 107).

Piem.: „*Viņaprāt, Gruzijas iekšējās lietās, tāpat kā Ukrainā, gandrīz vai nekaunīgi iejaucoties ASV un tādējādi destabilizējot šo valstu iekšējo stāvokli.*” (Latvijas Avīze 7, 08.01.2008., 3.).

Teksta fragmentā jaušama neticība un šaubas, izsakot šo apgalvojumu, kas pēc savas būtības ir teksta autora interpretācija par kāda cilvēka viedokli. Teksta autors tam ir piešķīris šaubu nozīmi, jo trūkst īstas pārliecības par tā pilnīgu atbilstību patiesībai.

Publicistikā atstāstījuma izteiksmes galvenās funkcijas izriet no interpretatīvā lietojuma veida. Ļoti svarīgi ir autoram veidot atsauci uz informācijas avotu, taču, lai neizraisītu interešu konfliktu starp informācijas avotu un laikrakstu, kas šo informāciju publicējis, svarīgi ir izteikt netiešu apgalvojumu, kam piemīt interpretatīvs raksturs. Konflikta gadījumā ar informācijas avotu žurnālists interpretēto informācijas materiālu var traktēt kā ļoti iespējamu, taču netiešu un nosacīti iespējamu. Tas var atbilst un tāpat var arī neatbilst patiesībai, jo izteikums izteikts lielākoties pieņēmuma formā. Tātad no tā izriet, ka jebkurš izteiciens atstāstījuma izteiksmē potenciāli var būt apšaubāms, taču tikai pats teksta autors izlemj, kādu ticamības pakāpi konkrētajam tekstam piešķirt.

2.2. Atstāstījuma izteiksmes saistījums ar laika formām

Ikvienā apgalvojumā tiek izteikta darbība, kura jau ir realizējusies (pagātnes laika forma), pašlaik tiek realizēta (tagadnes laika forma) vai vēl tikai tiks realizēta (nākotnes laika forma). Salīdzinot un pretnostatot runas momentu un darbības realizācijas laiku, tiek iegūta opozīcija – temporalitāte. Tā ir semantiska kategorija, kas izsaka darbības norises attieksmi pret runas brīdi (Kalnača 1997, 130; Skujiņa 2007, 396).

Piem.: „*Tur esot atsaukušās divas kandidātes, jo piesardzības dēļ bijām minējuši tikai meitenes vārdu un uzvārda pirmo burtu.*” (5min 5, 08.01.08., 2.).

Virsteikumā lietots darāmās kārtas saliktās tagadnes laiks, taču palīgteikumā darāmās kārtas saliktās pagātnes laika formu. Pēc konteksta noprotams, ka virsteikumā lietotais saliktās tagadnes laiks lietots ar pagātnes nozīmi, tātad tas izsaka pagātņi. Tiek veidota opozīcija *pagātne : tagadne*.

Atstāstījuma izteiksmes saikne ar laiku ir nosacīta vai tās vispār nav vienkāršās tagadnes laika formā, jo tajā laika nozīme galvenokārt piemīt kontekstam un šo konteksta laika nozīmi pārņem vienkāršās tagadnes atstāstījuma izteiksmes forma. (Kalnača 1998, 50).

Piem.: „*Kuldīgas pasta pārvaldnieks Arnis Štāls atzīst, ka telpas Vārmē tiešām esot par mazu, tāpēc, iespējams, nodaļa pārvietosies uz citām.*” (Kurzemnieks, 20.01.2006.).

Šajā piemērā atstāstījuma izteiksmes formu ‘*esot*’ var interpretēt kā lietojumu tagadnē ar nozīmi ‘*telpas ir par mazu*’ vai pagātnes nozīmi ‘*telpas ir bijušas par mazu, tāpēc, iespējams, nodaļa pārvāksies uz citām*’. Darbības attieksmi pret laiku nosaka konteksta laika attieksmes un tādēļ laika nozīme atstāstījuma izteiksmes vienkāršās tagadnes laika formai tiek pārņemta no konteksta vai virsteikuma, ja atstāstījuma izteiksme atrodas palīgteikumā. Svarīgi, ka lielākoties atstāstījuma izteiksmes formas sastopamas tieši palīgteikumos. (Paegle 2003, 114).

Saikne ar darbības laiku ir vāja atstāstījuma izteiksmes vienkāršās nākotnes, saliktās tagadnes un saliktās nākotnes formās, uz ko norāda darbības iespējamība realizēties iepriekš, iespējamība realizēties pēc tam vai iespējamība realizēties vispār. (Kalnača 1998, 51).

Piem.: „*Bīlešu cena būšot lētāka nekā autobusā, kases darba laiks stacijā vēl tikšot precizēts, teica valsts akciju sabiedrības „Latvijas Dzelzceļš” Skrundas stacijas vadītāja Emerita Kņūtiņa.*” (Kurzemnieks, 20.01.2006.).

Darbības realizācijas laiks fiksēts nākotnes nozīmē, par ko liecina atstāstījuma izteiksmes dubults lietojums nākotnes laika formā. Nepārprotami konstatējama darbības realizācija nākotnes laika nozīmē.

Svarīgi atcerēties, ka atstāstījuma izteiksmei nav pagātnes laiku formas. Darāmajā kārtā tiek šķirtas šādas laiku formas: vienkāršā tagadne (*Viņš lasot grāmatu*), saliktā tagadne (*Viņš esot lasījis grāmatu*), vienkāršā nākotne (*Viņš lasīšot grāmatu*) un saliktā nākotne (*Viņš būšot lasījis grāmatu*). (Nītiņa 2001, 79).

Lūk, atstāstījuma izteiksmes piemērs darāmās kārtas saliktās tagadnes un darāmās kārtas vienkāršās nākotnes laiku formās:

„*Lieta tiek rūpīgi izmeklēta, un šis gadījums neesot uzskatāms par nacionālās drošības jautājumu, tas arī neietekmēšot Latvijas ceļu uz bezvīzu režīma ieviešanu ar ASV, uzsvēra premjers.*” (5min 5, 08.01.08., 3.).

Ja teikums tiktu lietots īstenības izteiksmē, ‘*neesot uzskatāms*’ tiktu aizvietots ar ‘*nav uzskatāms*’, taču ‘*neietekmēšot*’ vietā tiktu lietots vārds ‘*neietekmēs*’.

Darāmajā kārtā darbības vārds tiešā veidā ir saistīts un vērsts uz subjektu, darbības veicēju. Darbības vārds veido aktīvu teikuma konstrukciju ar darītāju.

Piem.: „*Rīga Rally-Raid Team tehnika – OSCar mašīnas – mājās ieradīšoties tikai šīs nedēļas beigās.*” (5min 5, 08.01.08., 8.).

Darītājs ir ‘*OSCar mašīnas*’, ‘*Rīga Rally-Raid Team tehnika*’, kas tiešā mērā veido aktīvu teikuma konstrukciju ar darbības vārdu atstāstījuma izteiksmē – ar izteicēju.

Ciešamajā kārtā tiek šķirti vienkāršās tagadnes (*Viņš tiekot lolots*), vienkāršās nākotnes (*Viņš tikšot lolots*), saliktās tagadnes (*Viņš esot lolots*) un saliktās nākotnes laika formas (*Viņš būšot lolots*). (Ceplīte, Ceplītis 1997, 71; Nītiņa 2001, 79).

Lūk, arī atstāstījuma izteiksmes ciešamās kārtas vienkāršās nākotnes formas piemērs: „*Tehnika vispirms tikšot nogādāta Lībekā, no kurienes turpinās ceļot ar prāmi.*” (5min 5, 08.01.08., 8.) Īstenības izteiksmē tiktu lietots ‘*tiks nogādāta*’.

Atstāstījuma izteiksmes ciešamās kārtas saliktās tagadnes piemērs: „*Viņa apgalvo, ka neesot pārbaudīts, vai vēlētajs jau iepriekš nav nobalsojis.*” (5min 5, 08.01.08., 5.)

Īstenības izteiksmes gadījumā tiktu lietots ‘*nav pārbaudīts*’.

Ciešamās kārtas formās netiek nosaukts darbības darītājs jeb subjekts, taču ar tās palīdzību tiek sniegta informācija par darbību kā tādu un tiek dotas norādes uz tās objektu, uz darbības izjutēju. (Nītiņa 2001, 81).

Piem.: „*Tehnika vispirms tikšot nogādāta Lībekā, no kurienes turpinās ceļot ar prāmi*” (5min 5, 08.01.08., 8.)

Šeit ir norādīta darbības iespējamība ‘*tikšot nogādāta*’ un darbības objekts ‘*tehnika*’, taču nav sniegtas norādes par darbības veicēju.

3. ATSTĀSTĪJUMA IZTEIKSMES LIETOJUMS PUBLICISTIKĀ

Latvijas teritorijā tiek izdoti dažādus žanus pārstāvoši preses izdevumi. Par populārāko tiek uzskatīti laikraksti, kas ir pieejami ikvienam Latvijas iedzīvotājam visā valsts teritorijā. Valsts mēroga laikraksti tiek izdoti vairākas reizes nedēļā un atspoguļo informāciju par aktuāliem sociāliem un politiskiem jautājumiem gan valsts ietvaros, gan arī pasaulē.

Laikrakstu kategorijā ietilpst arī reģionālie laikraksti. No valsts mēroga laikrakstiem tie atšķiras ar mērķa reģiona apjomu, tirāžu, lasītāju skaitu, tematiku. Reģionālie laikraksti aptver tikai kādu konkrētu teritoriju – novadu, rajonu, pagastu, pilsētu un tās lauku teritoriju. Lasītāju skaits ir krietni mazāks nekā valsts mēroga laikrakstiem, tādēļ reģionālie laikraksti tiek iespiesti mazākā tirāžā. Ja valsts mēroga presē lielāka uzmanība pievērsta pasaules mēroga sociālajām un politiskajām aktualitātēm, tad reģionālajā presē galvenais akcents likts uz konkrētā reģiona aktualitātēm tikai tā ietvaros, piedāvājot lasītājam praktisku, izglītojošu informāciju reģionam aktuālās jomās.

Ikvienā publicistikas izdevumā iespējams atstāstījuma izteiksmes lietojums. Atstāstījuma izteiksmei piemīt divas pamatfunkcijas – atstāstošā un šaubu nokrāsu radošā funkcija jeb nepārliecinātības paušanas funkcija. Publicistikā šīm abām funkcijām ir ļoti liela nozīme, jo ar to palīdzību iespējams precizēt, izcelt vai noslēpt faktus, radīt teksta stilistisko nokrāsu, padarīt teksta struktūru bagātāku ar izteiksmes līdzekļiem.

Šī darba mērķis ir noteikt atstāstījuma izteiksmes funkcionalitāti masu saziņas līdzekļos, noskaidrot, kādas funkcijas vēl veic atstāstījuma izteiksme, kādas sekas šis lietojums izraisa attiecībā pret lasītāja uztveri un autora spēju izteikties, kā tas palīdz operēt ar valodas līdzekļiem un valodas stilistiku, un cik pamatots ir šis lietojums publicistikas piemēros lietotajiem atstāstījuma izteiksmes gadījumiem.

3.1. Atstāstījuma izteiksmes lietojums valsts mēroga laikrakstos

Visbiežāk atstāstījuma izteiksmes lietojums saistīts tieši ar kādas personas teiktā atstāstīšanu vai autora nepārliecinātību par sniedzamās informācijas pilnīgu atbildmi patiesībai, izsakot pieņēmumu.

Piemērs no laikraksta „Latvijas Avīze” raksta „Par izglītību – šaurā lokā”:

„Proti, no pirmsskolas uz 1. klasi nākot gan tādi bērni, kas jau lasa, raksta un rēķina, gan tādi, kam lasīšana sagādā grūtības.” (Latvijas Avīze 7, 08.01.2008., 4.)

Skaidrs un nepārprotams ir apgalvojums, ka ir tāda bērnu grupa, kas jau prot lasīt, rakstīt un rēķināt un tāda grupa, kas to vēl neprot, taču kā pieņēmums kalpo izteikums, ka šādi bērni nākot uz 1. klasi no pirmsskolas. Tikpat labi varētu šo formulējumu iztulkot kā iespējamību, ka ne visi bērni pāriet uz 1. klasi, daļa no tiem var arī nepāriet. Šajā piemērā galvenā atstāstījuma izteiksmes funkcija ir sniegt apgalvojumam raksturīgu informācijas saturu, taču tās nozīmes nianse paredz dažādi vērtējamu informatīvā materiāla patiesīgumu un izsaka pieņēmumu, šaubas par šī fakta viennozīmīgu atbilstību patiesībai. Šis izteikums nācis no paša teksta autora, kurš balstījies uz viņa rīcībā esošo informatīvo materiālu un izsaka nepārliecinātību par izteikumu, resp., izsaka pieņēmumu, lietojot atstāstījuma izteiksmi. Šajā rakstā informācija pārsvarā sniegta nepārprotami un pārliecinoši, atsaucoties uz konkrētu valsts amatpersonu un citu personu izteikumiem, kas izsaka sniegtās informācijas pilnīgu atbilstību patiesībai un to viedokļu neapstrīdamību.

Atstāstījuma izteiksmes lietojums vērojams gadījumos, kad raksta autors pats izsaka apgalvojumu no sava viedokļa vai cenšas apkopot viņa rīcībā esošo ziņu materiālu, ko uzskatāmi pierāda nākamais teikums no šī paša raksta.

Piem.: *„Un, lai gan no augstskolu mācībspēku puses izskanot aizrādījumi, ka studenti vidusskolā nav apguvuši daudzas elementāras lietas, diskusijas augstskolu un skolotāju starpā neesot.”* (Latvijas Avīze 7, 08.01.2008., 4.)

Vienīgā norāde uz minēto autora apgalvojumu pamatojumu ir rindkopas sākumā sniegtā informācija, ka *„Diskusijā secināts, ka saikne dažādu izglītības posmu starpā – pirmsskola, pamatskola, vidusskola un augstskola – ir ļoti vāja.”*, kam seko nākamais teikums, kurš iesākas ar vārdu ‘*proti*’, kas lasītāju rosina uz domām, ka viss, kas konkrētajā rindkopā minēts tālāk aiz šī vārda ir autora paša izsecinājums no iegūtā informatīvā materiāla.

Sekojošie teikumi izsaka raksta autora paša interpretāciju par rindkopas pirmajā teikumā izteikto apgalvojumu. Teksta autors nesniedz apgalvojumu, ka patiešām netiek veiktas nekādas diskusijas šīs problēmas sakarā, taču tās varētu būt arī notikušas, tikai šāds fakts nav ticis oficiāli apstiprināts, kas pretējā gadījumā nodrošinātu tā apgalvojuma drošumu un neapstrīdamību.

Vērtējot atstāstījuma izteiksmes lietojuma iemeslus šajos piemēros, izriet šādi secinājumi: atstāstījuma izteiksmes lietojums kalpo par pieņēmuma izteikšanas paņēmieni; tiek atklāta paša teksta autora interpretācija par aktuāliem jautājumiem, kas nodrošina publicistikas galvenās funkcijas – informēšanas rezultativitāti adresātam saprotamā veidā.

Piem.: „*Tam, ka izglītības standarti esot pārāk augsti, piekrita vairākums direktoru, kas piedalījās diskusijā.*” (Latvijas Avīze 7, 08.01.2008., 4).

Šis piemērs pilda līdzīgu funkciju tekstā kā iepriekšminētie piemēri. Tiek uzsvērts, ka direktoru vairums no tiem, kas piedalījās diskusijā, ir piekrituši apgalvojumam, ka izglītības standarti varētu būt pārāk augsti. Nav teikts, ka tie patiešām ir pārlietu augsti, tas ir tikai pieņēmums par šāda fakta iespējamo atbilstību patiesībai. Šajā gadījumā atstāstījuma izteiksmes lietojums ir nepietiekami pamatots, jo izteikuma doma netiktu krasi izmainīta gadījumā, ja tiktu lietota īstenības izteiksme atstāstījuma izteiksmes vietā: „*Tam, ka izglītības standarti ir pārāk augsti, piekrita vairākums direktoru, kas piedalījās diskusijā.*”. Šāds īstenības izteiksmes lietojums tāpat kā atstāstījuma izteiksmes lietojums norāda uz to, ka ne visi diskusijas dalībnieki ir piekrituši šim apgalvojumam, tātad ir daļa dalībnieku, kas tam nepiekrīt.

Šajā teikumā paziņojuma pamatmērķis ir paziņot dalībnieku vairākuma uzskatus par konkrēto jautājumu, to apstiprinot vai noliedzot, ko izsaka virsteikums, taču jautājumu par šī apspriežamā fakta apšaubāmību nav pamatota iemesla norādīt, jo tas atrodas palīgteikuma sastāvā, tātad paliek otršķirīgs. Iespējams, ka diskusijas laikā ticis apspriests jautājums, vai izglītības standarti ir pārāk augsti vai ne, taču rakstā tas nav pieminēts. Kā viens no iemesliem, kāpēc šajā teikumā lietota atstāstījuma izteiksme varētu būt pieņēmums, ka autors centies sniegt norādi uz šādas diskusijas iespējamo norisi, lietojot atstāstījuma izteiksmi, ka izglītības standarti tomēr tikuši atzīti esam pārāk augsti pēc ilgām debatēm dalībnieku vidū, taču netika panākta vienotība šī pieņēmuma apstiprināšanai, kļūstot par faktu.

Vēl viens iemesls atstāstījuma izteiksmes lietojumam varētu būt autora paša attieksmes paušana pret izglītības standartu līmeņa sarežģītību, paužot ironiju. Ja uz diskusiju tiek uzaicināti izglītības nozares speciālisti, direktori, kuri diendienā saskaras ar diskusijā apspriežamajiem jautājumiem un ir spiesti tos risināt, izstrādāt, pārdomāt un lietot praksē, viņiem būtu jāspēj skaidri paust savu viedokli par tēmu, vai izglītības sistēmas standarti ir pārāk augsti vai tomēr nav un jāspēj pamatot savu viedokli. Taču atstāstījuma izteiksmes lietojums šādā izpratnē norāda uz speciālistu nekompetenci apspriest šādus jautājumus, jo viņi acīmredzot nespēj pamatot savu viedokli, un šāda viedokļa radīšana ir pretrunā ar vispārējām ētikas prasībām un var tikt traktēta kā neslavas celšana vai nomelnošana, ko prese cenšas nepieļaut. Šo gadījumu iespējams interpretēt kā paša autora attieksmes paušanu pret šāda jautājuma apspriešanu kā absurdu un apšaubāmu.

3.1.1. Atstāstījuma izteiksmes lietojums virsrakstos un to sasaiste ar saturu

„Latvijas Avīzes” Nr. 8, 09.01.2008. 8. lpp. sastopams raksts, kura virsrakstā lietota atstāstījuma izteiksme „*Valdības rīcības plāns būšot gatavs nākamnedēļ*”.

Svarīgi, ka laikrakstu virsrakstos samērā reti tiek izmantota atstāstījuma izteiksme, kas izskaidrojama ar tendenci presē izvairīties no nozīmes ziņā iespējamās informācijas apšaubāmības. Atstāstījuma izteiksmes lietojumam piemīt šaubu nianse, kas nevieš lasītāja uzticību teksta saturam. (Kalnača 2006, 173). Viens no publicistikas, jo īpaši laikrakstos, priekšnosacījumiem ir informācijas objektivitāte, atbilstība patiesībai, skaidri izteikta doma, precizitāte. (Smagare 1969, 27). Vēl neiepazīstoties ar raksta saturu, rodas iespaids, ka rakstā tiks akcentētas baumas, nepārlicinātība par izteikumiem, tiks izteikti vieni vienīgi pieņēmumi par kārtējiem valdības solījumiem, kas tā arī paliks neizpildīti, resp., šis būs kārtējais raksts, kurš uzrakstīts, lai aizpildītu tukšu vietu avīzes lappusēs. Tomēr ne vienmēr šādas priekšnojautas piepildās.

Raksta virsraksts atstāstījuma izteiksmē var liecināt par kāda fakta apšaubāmību raksta ietvaros, taču tas nebūt nenozīmē, ka viss raksts būs balstīts uz neskaidru informāciju. Atstāstījuma izteiksme piesaista lasītāja uzmanību tieši ar šo īpašību, ka tā reti parādās avīžu virsrakstos. Šajā gadījumā nosaukums „*Valdības rīcības plāns būšot gatavs nākamnedēļ*” izraisa nevis šaubas par raksta atbilstību patiesībai, bet gan lielākoties interesi par raksta saturu.

Tieši zem virsraksta ar izceltiem burtiem rakstīts: „*Patlaban top ministru rīcības plāni, un nākamās nedēļas nogalē varēšot iepazīties ar kopējo valdības rīcības plānu. To likšot galdā arī nevalstiskām organizācijām un Saeimai.*” (Latvijas Avīze 8, 09.01.2008. 8).

Tiem, kam lasot raksta virsrakstu bija radušās šaubas par teksta kompetenci, rodas pilnīgāks priekšstats par raksta patiesajiem mērķiem. Raksta mērķis ir informēt sabiedrību par to, ar ko nodarbojas valdība un šis fakts ir neapstrīdams, taču šaubas un nepārlicinātību rada atstāstījuma izteiksmes lietojums, no kura izriet viedoklis par iespējamību, ka iecerētais var arī neīstenoties. Atstāstījuma izteiksmes lietojums neizsaka krasu apšaubāmību, tas izsaka nozīmes nianse iespējamības izteikšanai.

Izteikts cita teiktā atstāstījums spilgti izpaužas raksta saturā: „*Kā informēja I. Godmanis, viņam vēl esot jāapspriežas ar astoņiem ministriem. Patlaban visas ministrijas rakstot savus rīcības plānus gan tuvākajiem trim mēnešiem, gan visam gadam, un, kad tie būšot gatavi, tapšot kopējs valdības rīcības plāns minētajam laika periodam. Nevarot kavēties*

ilgāk par nākamās nedēļas nogali. I. Godmanis informēja, ka tā ministri varēsot iepazīties viens ar otra plānu un pārliecināties, vai tie nav pretrunā.” (Latvijas Avīze 8, 09.01.2008. 8).

Šajā gadījumā raksta autors skaidri norāda informācijas avotu un ar atstāstījuma izteiksmes palīdzību atstāsta Godmaņa kunga teikto, lai izvairītos no citāta lietošanas, kā rezultātā atstāstījuma izteiksme ļoti veiksmīgi pilda savu pamatfunkciju, neizraisot negatīvu stilistisko nokrāsu.

Raksta turpinājumā sīki izklāstīts īstenības izteiksmē, kas tieši ir ticis darīts, lai sasniegtu izvirzītos mērķus. Raksta beigu daļā vēlreiz parādās atstāstījuma izteiksmes lietojums: *„Kad valdības rīcības plāna projekts būšot gatavs, I. Godmanis ar to iepazīstināšot nevalstiskās organizācijas, lai uzklausītu to priekšlikumus. Pēc tam šā publiskā dokumenta projektu prezentēšot arī Saeimā.”* (Latvijas Avīze 8, 09.01.2008. 8).

Atstāstījuma izteiksmes lietojums darāmās kārtas vienkāršās nākotnes laika formās ir samērā pārliecinoši izteicis darbības realizēšanas iespējamību tuvākā nākotnē, kā arī konteksts vedina domāt, ka tas ir paša Ivara Godmaņa izteikums, kurš ticis atstāstīts. Šajā gadījumā atstāstījuma izteiksme tikusi izmantota, neradot liekas šaubas par faktu atbilstību patiesībai, atstāstot citas personas teikto, kam raksturīgs informācijas nedrošums.

Cenšoties sasaistīt pirmos iespaidus no raksta virsraksta izlasīšanas brīža līdz raksta pilnīgai izlasīšanai, kļūst skaidri raksta autora motīvi atstāstījuma izteiksmes izmantošanas sakarā. Nosaukumā atstāstījuma izteiksme lietota ar mērķi piesaistīt lasītāja uzmanību, atklājot tikai darbības realizācijas laika apšaubāmības niansi, nevis visa apgalvojuma apšaubāmību. Raksta saturā tiek sniegta izsmeļoša, precīza un izvērsta informācija par darbības veikšanas fakta patiesumu un pieņēmums attiecībā uz darbības paveikšanu atbilstoši iecerēm. Šajā piemērā atstāstījuma izteiksme izmantota prasmīgi, panākot pozitīvu rezultātu un ievērojot visus publicistikas stila un atstāstījuma izteiksmes precīza lietojuma priekšnosacījumus.

„Neatkarīgās Rīta Avīzes” Nr. 6, 08.01.2008. 4. lpp. raksta „*Nopērkot Latvijas pasi, izcirta logu uz Eiropu*” apakšvirsrakstā izmantota atstāstījuma izteiksme „*Nebūšot seku bezvīzu režīmam*”. No četriem apakšvirsrakstiem šajā rakstā viens no tiem formulēts jautājuma formā „*Glābiņš – biometriskās pases?*” un viens atstāstījuma izteiksmē. Rakstā iztirzāts jautājums par sekām, kādas varētu rasties saistībā ar pasu skandālu, ņemot vērā projektu, kurā tika plānota vīzu režīma atcelšana starp Latviju un ASV. Apakšvirsraksts pietiekami skaidri un nepārprotami pauž izteiktā apgalvojuma apšaubāmību, ko apstiprina tā saturs. It kā nebūšot sekas bezvīzu režīmam, taču raksta saturs netieši apstrīd šo apgalvojumu un pauž pretēju viedokli.

3.1.2. Atstāstījuma izteiksme informētājas funkcijā

„Neatkarīgajā Rīta Avīzē” Nr. 6, 08.01.2008., 7. lpp. atrodas informējošs raksts ar nosaukumu „VK, atdodot dāvanu kartes, zaudē Ls 240”. Šis raksts ietver informāciju par Valsts kancelejas iegādāto dāvanu karšu pārpalikumiem un to tālāko likteni. Šajā rakstā atstāstījuma izteiksmes lietojums ir tradicionāls. „Kā Neatkarīgajai pastāstīja VK Komunikācijas departamenta vadītāja Ieva Aile, esot apsvērtas iespējas par tām iegādāties dažādas kancelejas preces, taču to aizliedzot likums”. Teikuma pirmajā daļā tiek dota precīza norāde uz informācijas avotu, kam seko šī avota sniegtā informatīvā materiāla pārstāsts. Atstāstījuma izteiksmes lietojums pirmajā teikuma daļā lietots ciešamajā kārtā. Politiska rakstura aprakstos ciešamās kārtas lietojumu izmanto samērā bieži, akcentējot pašu darbību vai tās objektu, neminot darītāju. Par prasmīgu žurnālistu tiek uzskatīts tāds sava amata meistars, kurš prot operēt ar valodas izteiksmes līdzekļiem un prot pareizi un labskanīgi tiešo runu pārvērst netiešajā runā, neizpaust viņam zināmo konfidenciālo informāciju, pārveidojot to ciešamās kārtas formās. Šāds ciešamās kārtas lietojums minētajā piemērā veicina sabiedriskās domas apšaubāmību, kas ir žurnālista drosmes atspoguļojums, kas sevī ietver savdabīgu realitātes attēlojumu, kas ir žurnālista uzdevums. Žurnālists pats nosaka, kādus izteiksmes līdzekļus viņš izmantos savā rakstā. (Veinberga 2007, 247). Šī piemēra otrajā teikuma daļā lietotā atstāstījuma izteiksme ‘to aizliedzot likums’ atspoguļojas pieņēmuma raksturs. Atstāstījuma izteiksme veiksmīgi pilda savu pamatfunkciju atstāstot un atklājot tādas nozīmes nianšes kā apšaubāmību.

Citā rakstā šajā pašā laikrakstā atstāstījuma izteiksme lietota ekonomisku jautājumu izskaidrošanai. Raksta nosaukums ir „Benzīna cenas seko naftai”. Publicistikā jebkāda tematiskā jautājuma rakstura atklāšanai var tikt izmantoti dažādi līdzekļi – intervijas, publicētās informācijas apkopošana, viedokļu vākšana, statistikas dati un atstāstījuma izteiksme var kalpot par to izteikšanas līdzekļiem, tādējādi pildot publicistikas stila uzdevumu – sabiedrības informēšanas funkciju. Šajā rakstā izmantota atstāstījuma izteiksme sabiedrības informēšanas nolūkā. Blakus skaitļiem un ekonomikas faktiem izteikts piemērs: „Runā gan, ka ar to visu nepietiktu 100 dolāru līmeņa pārsniegšanai, ja kāds brokeris Ņujorkas preču biržā nebūtu bijis ar mieru ciest zaudējumus, lai tikai kļūtu par pirmo, kurš pircis naftu par šādu cenu. Pēc tam viņš esot pārdevis šo pašu naftu lētāk”. (Neatkarīgā Rīta Avīze 6, 08.01.2008., 7). Šajā kontekstā atstāstījuma izteiksme izsaka apgalvojuma nedrošumu, pieņemot, ka šis brokeris tā rīkojies. Atstāstījuma izteiksme pauž otršķirīgas informācijas

svarīguma ziņā lomu uz kopējā informācijas fona. Tai piemīt niansēta nozīme lietojumā šī raksta ietvaros, kas padara raksta valodu ne tik vienmuļu un nopietnu. Viens no publicistikas mērķiem ir ne tikai informēt sabiedrību par politiskiem un ekonomiskiem jautājumiem, bet arī izklaidēt un šāds piemērs ar atstāstījuma izteiksmes lietojumu lieliski palīdz īstenot šo funkciju.

Sadaļas *Izklaide* rakstā „*Aktieri draud boikotēt Zelta globusu ceremoniju*” pārstāvēts informējoši izklaidējošs publicistikas stila tips. Valodas stils vairs nav tik oficiāls un zinātnisks kā apspriežot politiskus un ekonomiskus jautājumus, tas ir orientēts uz lasītāja izklaidēšanu un informēšanu par aktualitātēm izklaides biznesā, tas gan nenozīmē, ka rakstā trūkst faktu pamatojuma un tas ir uzskatāms par nenopietnu, pamatotu.

„*Arodbiedrības prezidents Alans Rozenbergs pavēstījis, ka šāda vienošanās esot vienprātīga un neviens no arodbiedrības biedriem negatavojas to pārkāpt.*” (Neatkarīgā Rīta Avīze 6, 08.01.2008., 7).

Skaidrojot atstāstījuma izteiksmes lietojumu nav gluži saprotams, kurš no šajā teikumā minētajiem faktiem būtu apšaubāms. Šajā gadījumā ir saprotams, ka atstāstījuma izteiksmei piemīt atstāstošs raksturs, jo tā pauž Alana Rozenberga teiktā atstāstījumu, pamatojoties uz atstāstījuma izteiksmes lietojumu, un vienlaicīgi uzsverot fakta neapstrīdamību ar īstenības izteiksmes lietojuma palīdzību, izsakot apgalvojumu, ka neviens no arodbiedrības locekļiem nepārkāps vienošanos. Tātad šeit raksta autors ir centies atstāstīt citas personas teikto, nepieļaujot izteiktās informācijas apšaubāmību.

„Neatkarīgās Rīta Avīzes” Nr. 7, 09.01.2008. 16. lpp. sadaļā „*Kultūra*” ir informatīvs raksts par jaunākajām aktualitātēm Latvijas Nacionālajā operā. Raksta nosaukums skan šādi: „*Koka puisēns Pinokio ienāk LNO*”. Rakstā ir ietverta plaša informācija par izrādes būtību, tās saturu, veidošanas principiem.

„*Komponists dinamikas ziņā izrādi salīdzina ar multfilmu – tā būšot krāsaina, mainīga un kustīga. Šo domu apstiprina arī scenogrāfe Katrīna Neiburga un kostīmu māksliniece Kristīne Jurjāne – izrādes darbības vide mainīšoties nepārtraukti, turklāt šajā procesā roku pielikšot paši izrādes dalībnieki, nevis, kā ierasts, skatuves strādnieki.*” Atstāstījuma izteiksme sniedz precīzu nākotnes atspoguļojumu, kas balstīta uz citu personu izteikumiem. Svarīgi, ka šajos piemēros netiek uzsvērtā atstāstījuma izteiksmei tik raksturīgā šaubu nozīme.

„*Esot bijusi pat doma šajā lomā pieaicināt solisti – meiteni, taču tā atmesta, jo bērnu izrādē būtu ļoti grūti pamatot, kāpēc koka zēna lomu izpilda meitene.*” (Neatkarīgā Rīta Avīze 7, 09.01.2008. 16).

Tiek sniegta doma, ka šāda doma patiešām bija un nu šis fakts tiek atstāstīts, ar ko izskaidrojams atstāstījuma izteiksmes lietojums. Un arī šajā piemērā nekas nenorāda uz faktu apšaubāmību.

Ja publicistikas mērķis ir informēt lasītāju par kādu būtisku jautājumu, vienalga, vai tas būtu politisks, ekonomisks, sociāls, attiecināms uz kultūru vai izglītību, tam būtu jābūt maksimāli ticamam, precīzam, jo katra nozīmes apšaubāmības pazīme mazina lasītāja uzticamību, protams, izņēmumi ir tie gadījumi, kad autora mērķis ir radīt apšaubāmības nozīmi, lai izceltu kādu apgalvojumu stilistisko paņēmieni pielietojuma ietvaros. Žurnālistam biežāk būtu jāpievērš uzmanība izvēlētajiem valodas izteiksmes līdzekļiem, to atbilstībai un iederībai konkrētajā rakstā, konkrētajā jomā, par kuru tas raksta. Šādu līdzekļu lietojumam jābūt pamatojamam, lai publicistikas stils spētu nodrošināt savas funkcijas un lai tiktu ievērotas valodas literārās normas un tiktu nodrošināta to funkcionalitāte.

3.1.3. Feļetons

Feļetons - neliels asprātīgs, kritisks raksts; publicistikas žanrs. (Guļevska 2003, 225). Feļetons tiek publicēts „Latvijas Avīzē” ar mērķi sniegt lasītājam informāciju par politiski aktuāliem jautājumiem, iekļaujot objektīvu, izsmejošu likumsakarību kopumu, vienlaicīgi izklaidējot lasītāju un sniedzot feļetona autora viedokli par aprakstāmo tēmu. Feļetona virsraksts laikrakstā „Latvijas Avīze” Nr. 7, 08.01.2008. 3. lpp. skan šādi: *Cūkmena dzinēji, atsaucieties!* Feļetons ir viens no spilgtākajiem un interesantākajiem publicistikas žanriem, kam piemīt ļoti plaša izteiksmes līdzekļu dažādība, nozīmes pārnēsumu lietojums un daudzveidīga stilistisko valodas elementu gamma. (Брандес 2004, 204-205).

„*Ikviens varot sūtīt savu domrakstu, un ieteicamās tēmas ir – „kā tika organizēta apkārtnes sakopšanas talka”, „kā vākts ziedojums bērnu nama bērniem” u. c.*” (Latvijas Avīze 7, 08.01.2008., 3).

Šajā paraugā ļoti spilgti izteikta ironija, kas dominē arī atstāstījuma izteiksmes lietojumā. Jāpiemin, ka šis teikums paskaidro un papildina iepriekšējā teikumā izsacīto domu. Teikums skan šādi: „*Īpašu uzdevumu ministra sabiedriskās integrācijas lietās sekretariāts jaunajā gadā no garlaicības nolēmis vairs „nesist suņus”, bet izsludināt stāstu konkursu „Pilsoniskā aktivitāte”*” (Latvijas Avīze 7, 08.01.2008., 3). Tā kā šis piemērs paskaidro iepriekšējā teikumā izteikto domu, tas uzskatāms par atstāstījuma izteiksmes piemēru ar izlaistu palīgdarbības vārdu *esot*.

Rodas iespāids, ka nozīmes ziņā teksts sastāv no vienas vienīgas ironijas, izsmiekla, asprātībām un kritikas elementiem, ko pastiprina un akcentē atstāstījuma izteiksmes lietojums. Atstāstījuma izteiksme šajā gadījumā nepauž ne pārstāstījumu, ne arī kāda cita teiktā interpretējumu, tā kalpo par stilistisku elementu, akcentējot ironisku satura atveidojumu. Pēc gramatikas nostādnēm tā nav absolūti nepieciešama un tā neveic gramatiska rakstura uzdevumus. Tā kalpo par ekspresivitātes izteikšanas līdzekli, kļūstot par valodas stila elementu.

„Savs stāsts ir medmāsi Olitai, kura gādāja par asinsspiediena nosišanu Mirttantei ar dillītēm, bet varbūt patriotisks stāsts sanāk arī citai Olitai, kura, iespējams, esot sarūpējusi svešzemniekiem pasēs, lai vairotu Latvijas pilsoņu skaitu visiem līdzekļiem”. (Latvijas Avīze 7, 08.01.2008., 3).

Arī šajā teikumā dominē tā ironiskais raksturs, taču atstāstījuma izteiksmes funkcionalitāte ir mazliet mainījusies. Ar atstāstījuma izteiksmes palīdzību tiek izteikts apšaubāms fakts, pieņēmums, taču atstāstījuma izteiksme netiek lietota kā citas personas teiktā pārstāstījums. Tā atkal ieņem ekspresivitātes izteicējas lomu un kalpo kā ironiju pastiprinošs līdzeklis, paralēli esot arī autora nepārlicinātības rādītājs.

„Raugi, ne reizi vien teikts, ka ministri sadarot gan veselu lērumu labos darbus, bet, tavu skādi, neprotot par tiem pastāstīt un izrādīties”. (Latvijas Avīze 7, 08.01.2008., 3). Arī šis ir ironisks teksts, kurā atstāstījuma izteiksmei šoreiz jāveic savas tiešās un jau ierastās funkcijas – cita izsacītā pārstāstīšanas un nepārlicinātības izteicēja funkciju, kuru papildina ekspresivitātes izteicēja un ironijas pastiprinātāja funkcijas.

„Latvijas Avīzes” Nr. 8, 09.01.2008. 7. lpp. raksts ”Nelūri pār plecu!” raksturīgi publicistikas feļetona žanram atklāj autora izsmieklu pret valsts amatpersonu datu un politiskās informācijas konfidencialitāti, tās slēpšanu no masu mediju un tautas acīm un ausīm. Izsmiekla efekta pastiprināšanai tiek izmantota atstāstījuma izteiksme.

Piem.: „Tagad ierēdņi atsakās dot tāmi par to, cik izmaksājusi dzelzceļa tilta pār Daugavu izgaismošana zilbaltās krāsās ar miriādēm lampiņu. Tas esot „darba dokuments””.

Uz ironiju norāda pēdiņās ievietotais apzīmējums tāmei ‘darba dokuments’ ar nozīmi ‘konfidenciāls’. Atstāstījuma izteiksmes lietojums šo nozīmi paspilgtina, kas ir tās galvenā funkcija šajā piemērā, otršķirīga paliek atstāstījuma izteiksmes pārstāstošā funkcija, kas gan šajā piemērā pastāv, taču ir palikusi fonā.

Laikraksta „Latvijas Avīze” Nr. 7, 08.01.2008. 3. lpp. atrodams klaji ironisks raksts „”Politiskās” uguņošanas”, kurā tiek informēta sabiedrība par kāda žurnālista publikāciju laikrakstā „Neatkarīgā Rīta Avīze”, kur rakstīts, ka Rīgā Jaunā gada uguņošana sākusies

stundu agrāk, kas sakrīt ar Maskavas laiku pusnaktī. Rakstā „*Politiskās uguņošanas*” tā autors interpretē minēto publikāciju, to raksturojot kā absurdu un izsmejot tās autoru. Šajā rakstā lietotā atstāstījuma izteiksme klaji pauž ne tikai rakstā minēto faktu un viedokļu apšaubāmību, bet arī akcentē to absurdumu, rakstu tematiski pielīdzinot feļetona līmenim. Uz šādu apgalvojumu vedina konteksts un rakstā izmantotie valodas līdzekļi un elementi, kā, piemēram, raksta pirmajā teikumā: „*Vienā no pēdējo dienu „Neatkarīgās Rīta Avīzes” numuriem Kristians Rozenvalds, šķiet, profesionāls politologs-polittechnologs, vērš laikraksta lasītāju uzmanību uz to, ka Rīgā Jaunā gada uguņošana sākusies stundu agrāk, tātad pēc Maskavas laika.*” (Latvijas Avīze 7, 08.01.2008., 3).

Raksta autors ar frāzes „*šķiet, profesionāls politologs-polittechnologs*” jau izsaka pietiekami skaidri savu attieksmi gan pret interpretējamo rakstu, gan arī tā autoru.

Atstāstījuma izteiksmes lietojums rakstā paspilgtina ironiju, kas pausta raksta sākumā.

Piem.: „*Tas notiekot ar katru gadu vairāk. Rozenvalda k-gs kā politologs-polittechnologs secina, ka ar šīm petardēm tiekot izrādīta attieksme ”ja neesam vajadzīgi Latvijai, būsīm piederīgi Maskavai”*”. (Latvijas Avīze 7, 08.01.2008., 3).

Atstāstījuma izteiksme izmantota ar mērķi gan atstāstīt kādas personas, šajā gadījumā Rozenvalda kunga viedokli, gan uzsvērt nepārlicinātību par konkrētās attieksmes izrādīšanu. Mērķi veikt atstāstītāja funkciju otrajā teikumā palīdz nodrošināt lietotais vārds ‘*secina*’, kas kalpo par tiešu norādi uz personas teiktā atstāstījumu. „*Tas notiekot ar katru gadu vairāk.*” - šis teikums izsaka nepārlicinātību par šī fakta patiesumu, izsakot pieņēmumu, tāpēc arī tiek lietota atstāstījuma izteiksme. Šis teikums viens pats bez konteksta nenorāda neko vairāk kā tikai kādas personas teiktā atstāstījumu, taču, tam pievienojot turpinājumu, jau iespējams vērtēt atstāstījuma izteiksmes lietojuma patiesos iemeslus šajā rakstā. „*Rozenvalda k-gs kā politologs-polittechnologs secina, ka ar šīm petardēm tiekot izrādīta attieksme ”ja neesam vajadzīgi Latvijai, būsīm piederīgi Maskavai”*”. Uz to, ka Rozenvalda kungs tā patiešām ir teicis, norāda šajā teikumā norādītais citāts. Lasītājs, lasot šo rakstu, varētu padomāt, kā gan politologs-polittechnologs varētu uzskatīt Jaunā gada svētku uguņošānu, kas tiek rīkota katru gadu par godu jauna gada sākumam un vecā gada aizvadīšanai, par iemeslu politiska rakstura attieksmes parādīšanai? Autora mērķis ir radīt izbrīnu lasītājā par tik absurdas domas pieļāvumu. Atstāstījuma izteiksme šajā gadījumā ir galvenā šādas izpratnes akcentētāja, jo, ja tās vietā tiktu lietota īstenības izteiksme, tiktu izjaukts autora nodoms padarīt šo faktu apšaubāmu, līdz ar to absurdu. Šis ir viens no tiem gadījumiem, kad atstāstījuma izteiksme ir absolūti nepieciešams izteiksmes līdzeklis, lai paustu domas mērķtiecīgu attēlojumu.

Nenoliedzams ir fakts, ka atstāstījuma izteiksme izsaka gan teiktā apšaubāmību, gan veic atstāstītājas funkciju, kas ietilpst tās definīcijā, taču svarīgs ir novērojums, ka tā tiešā

veidā parādās kā valodas stila elements, kā indikators, kas paspilgtina autora ieceri domas izteikšanā, tādā veidā izpaužoties modalitātei. Ja tekstā atstāstījuma izteiksmes vietā tiktu lietota īstenības izteiksme, teksts neiegūtu tik spilgtu stilistisko nokrāsu un tas, iespējams, neradītu lasītājā tādas emocijas, kādas iecerējis radīt autors, kas pilnībā pazudinātu raksta jēgu.

3.1.4. Intervija

Laikrakstā „Latvijas Avīze” Nr. 7, 08.01.2008. 8. lpp. ir publicēta intervija ar Līgu Pipari – filmas „Rīgas sargi” režisora asistenti un montāžas režisori. Intervijas nosaukums ir „*Rīgas un tautas pašapziņas sargs*”. Intervijā tikai trīs reizes tikusi lietota atstāstījuma izteiksme, pārsvarā dominē īstenības izteiksmes salikto laiku formas.

„*Piecpadmit gadu veci puikas esot sēdējuši zālē un raudājuši.*” (Latvijas Avīze 7, 08.01.2008., 8).

Nākošais teikums:

„*Paziņas stāstīja, ka deviņgadīgi bērni esot krājuši naudiņu, lai varētu vēlreiz aiziet uz „Rīgas sargiem”*”. (Latvijas Avīze 7, 08.01.2008., 8).

Šajos piemēros atstāstījuma izteiksmes lietojums veic savas pamatfunkcijas un atstāsta citu personu teikto bez jebkādam šaubu pazīmēm. Viss šīs intervijas saturs vedina domāt, ka atstāstījuma izteiksme kontekstā lietota nevis kā fakta apšaubāmības izteicēja, bet gan lietota galvenās izteikuma domas pastiprināšanai, izcelšanai. Teksta fragmentā tieši pirms šo divu teikuma lietojuma atrodas šāds teikums: „*Filma ir izdevusies, un to es saprotu tieši no cilvēku reakcijas.*” Tālāk šo domu turpina augstākminētie atstāstījuma izteiksmes lietojuma fragmenti, kas lietoti tieši un nepārprotami ar mērķi pasvītrot un izcelt filmas izdošanās faktu. Šajā gadījumā atstāstījuma izteiksmes viena no funkcijām publicistikā ir emocionālā satura izcelšana un papildināšana un šajā gadījumā otrajā plānā atvirzīta tās pārstāstošā funkcija.

Šajā intervijā atstāstījuma izteiksme lietota arī šādā kontekstā: „*Krievu presē bija lasāms komentārs, ka filmā krievi esot attēloti kā muļķi, vācieši kā ļaunie un latvieši kā labie*”. (Latvijas Avīze 7, 08.01.2008., 8).

Šajā piemērā atstāstījuma izteiksmes lietojums tiešā mērā pauž cita autora izteikuma pārstāstu un tajā nav novērojamas emocionālās nokrāsas bagātināšanas funkcijas tiešā mērā atšķirībā no iepriekšējā piemēra.

Svarīgi ir apzināties, ka intervija ir runas tiešs, taču koriģēts „nospiedums uz papīra”, tādējādi intervijās ir pieļaujami sarunvalodas stila elementi, tēlaini izteicieni, daiļliteratūras stila elementi, intervijā var netikt pārstāvēts tik ļoti oficiāls un normēts valodas lietojums kā aprakstos un zinātniskos un lietišķos publicistikas paraugos. Intervija ir brīva no aizspriedumiem, tā ir vieglāk uztverama kā politiska rakstura publicistikas darbs, tā nav tik strikti normēta.

3.2. Atstāstījuma izteiksmes lietojums reģionālajā presē

Reģionālā prese Latvijā ieņem samērā nozīmīgu vietu masu saziņas līdzekļu vidū. Tā galvenokārt atspoguļo kāda konkrēta reģiona aktuālākos notikumus, veicina iedzīvotāju vienošanas funkciju, aktīvi tos iesaista rajona sabiedriskajā dzīvē un aktivitātēs. Reģionālajā presē tāpat ir atvēlēta diezgan liela loma sabiedrības informēšanā par aktuālākajiem notikumiem ne tikai reģiona ietvaros, bet arī tautas informēšanā par jaunumiem valstī un pasaulē. Reģionālā prese tiek izdota pāris reizes nedēļā, ne katru dienu kā valsts lielākie laikraksti. Galvenā atšķirība starp laikrakstiem un reģionālo presi ir to mērķauditorijas apjoms – reģionālie laikraksti paredzēti nelielas valsts daļas lasītājiem, konkrēta reģiona iedzīvotājiem, taču valsts mēroga laikraksti paredzēti visiem valsts iedzīvotājiem, kā arī valsts pilsoņiem, kas dzīvo ārpus valsts robežām.

Reģionālās preses saturs ir atšķirīgs no valsts lielo laikrakstu saturs. Lielo laikrakstu valodas kvalitāte un inteliģences līmenis ir krietni augstāks, tēmas tiek izvēlētas daudz rūpīgāk, tiek domāts par dažādu sociālo sabiedrības slāņu auditoriju, savukārt reģionālajā presē tematiskā struktūra ir samērā vienkārša, vairāk orientēta uz lauku iedzīvotāju publiku, vairāk apspriežot sadzīviska rakstura tematus, notikumus, procesus. Lielu daļu reģionālās preses daļu aizņem krimināla rakstura ziņas, reģiona iedzīvotāju sasniegumi, intervijas ar rajona iedzīvotājiem, reģiona varas orgānu pārstāvjiem.

Atstāstījuma izteiksmes lietojums reģionālajā presē ir biežāks nekā valsts lielākajos laikrakstos – tas ticis secināts, vācot un apkopojot atstāstījuma izteiksmes piemērus šī darba izstrādes gaitā.

3.2.1. Atstāstījuma izteiksmes funkcijas reģionālās preses izdevumos

Reģionālajā laikrakstā „Kurzemnieks”, kas pārstāv Kuldīgas rajonu un tā lauku teritoriju, Nr. 35, 22.03.2008. 5. lpp. publicēts raksts „*Izdzīvot, lai dzīvotu*” par kāda vietējā iedzīvotāja Jāņa Zvejnieka dzīves stāstu. Raksts apjoma ziņā ir liels, tas aizņem vienu lapaspusi un viscaur tekstā izmantots atstāstošs valodas lietojums, izmantojot salikto laiku formas, izlaižot palīgdarbības vārdu, tāpēc rodas iespaids, it kā viss teksts būtu izteikts atstāstījuma izteiksmē. Formāli tekstā sastopami tikai daži atstāstījuma izteiksmes gadījumi, kurus analizējot tiks vērtēts to funkcionālums un lietojuma īpatnības šajā tekstā.

„Pēc kara tēvs ar kaimiņu nesuši produktus partizāniem, lai tie nenāk uz mājām, un zināmā vietā nolikuši. Piesardzība neesot līdzējusi, jo mežā iefiltrējies čekas aģents un nodevis. 1947. gadā tēvs notiesāts uz 10 gadiem ar mantas konfiskāciju par mežabrāļu (toreiz teica – bandītu) atbalstīšanu.” (Kurzemnieks 35, 22.03.2008., 5).

Pirmajā teikumā lietota atstāstījuma izteiksmes saliktās tagadnes laika forma, kurā izlaists „*esot*”, taču šāds atstāstījuma izteiksmes lietojums noprotams galvenokārt no konteksta, jo formāli netiek dotas norādes uz atstāstījuma izteiksmes lietojumu. Tekstā, kur ļoti bieži lietota īstenības izteiksme, lai izteiktu atstāstījumu, ir grūti pamanāms atstāstījuma izteiksmes lietojums. Šajā piemērā sastopams neparasts gadījums, kad atstāstījuma izteiksme nepilda savu pamatfunkciju un neatstāsta citas personas teikto. Teicējs ir viens, raksta autors šo stāstu ir tikai pierakstījis, atsakoties no iespējas interpretēt teicēja stāstījumu no sava viedokļa, tomēr atstāstījuma forma ir lietota vienskaitļa trešajā personā (viņš, viņa). Konkrētajā piemērā netiek veikta atstāstījuma funkcija, taču manāms apšaubāmības raksturs. Teksta autors neizsaka pilnīgu pārliecību par notikušo, tādēļ tiek lietota atstāstījuma izteiksme.

„Māsa aizgājusi apraudzīt apslimušo tanti, pēcpusdienā atnākusi mājās un stāstījusi, ka notiekot briesmu lietas, bruņoti vīri vedot ārā cilvēkus no mājām.” (Kurzemnieks 35, 22.03.2008., 5).

Šajā piemērā atstāstījuma izteiksmes lietojums skaidri norāda māsas teiktā atstāstījumu, līdz ar to tiek izteikts arī apgalvojuma nedrošums un nepārliecinātība par sacīto. Vai tiešām notiekot briesmu lietas un vai tiešām bruņoti vīri vedot ārā cilvēkus no mājām? Interesanti liekas tas, ka raksta stāstītājs rada iespaidu, it kā viņš pats nebūtu bijis klāt atstāstāmajos notikumos. Viņa skatījums uz pagātnes notikumiem ir attālināts, par ko liecina atstāstījuma izteiksmes lietojuma iespaida radīšana izmantojot īstenības izteiksmes salikto laiku formas ar izlaistu palīgdarbības vārdu pagātnē. Ļoti iespējams, ka viņš neatceras tik

senus notikumus vēl mazam zēnam esot. Pēc konteksta noprotams, ka stāstītājs atstāsta savas atmiņas, balstoties ne tikai uz savu pieredzi vien, bet arī uz ievākto informāciju no citiem šī notikuma lieciniekiem. Lietotā atstāstījuma forma ir vienkāršās tagadnes laikā, kas īpaši nepiešķir vēstījumam kādu stilistisku nokrāsu. Atstāstījuma izteiksmes lietojums ir parasts, standartizēts, tas ne ar ko neatšķiras no tradicionālā atstāstījuma izteiksmes lietojuma un veic informatīvi atstāstošu funkciju.

„Zaldāts, ņemot paunu, līdzī sagrābis palagus un pēli. Māte teikusi, ka nevajagot, bet, kad aizvesti uz vagonu, iekārtojušies augšējās nārās, iznākusi diezgan laba gulvieta. Vēlāk Sibīrijā pēli iemainījuši pret māju. Neko daudz paņemt nav varējuši, arī nekādi lielie pārtikas krājumi mājās neesot bijuši.” (Kurzemnieks 35, 22.03.2008., 5).

Šis teksta fragments rāda divus atstāstījuma izteiksmes gadījumus. Pirmais no tiem izsaka atstāstījuma būtību „*Māte teikusi, ka nevajagot” un atklāj apšaubāmības nokrāsu, par ko liecina teikuma turpinājums, ka tomēr paņemtās lietas ir bijušas noderīgas. Otrs teikums šajā piemērā izsaka atstāstījuma raksturu, taču nav īsti skaidrs, vai izlaistais vārds ir bijis īstenības izteiksmē vai atstāstījuma izteiksmē. Balstoties uz faktu, ka viss raksts sastāv no atstāstījuma elementiem un tam piemīt atstāstošs raksturs, šis gadījums tomēr uzskatāms par lietojumu atstāstījuma izteiksmē: „*Vēlāk Sibīrijā pēli esot iemainījuši pret māju”.* To apstiprina teksta turpinājumā lietotā atstāstījuma izteiksmes forma: „*Neko daudz paņemt nav varējuši, arī nekādi lielie pārtikas krājumi mājās neesot bijuši.”* (Kurzemnieks 35, 22.03.2008., 5). Šī teikuma pirmā daļa lietota īstenības izteiksmē, tašu tās semantiskais saturs ir atstāstošs. Šādu gadījumu valodā iespējams traktēt kā atstāstījuma izteiksmes robežgadījumu ar atstāstījuma izteiksmi. Rodas gramatiskā sinonīmija, robežgadījums, kad īstenības izteiksme lietota atstāstījuma izteiksmes funkciju izteikšanai. (Kalnača 1998, 53). Teikuma otrajā daļā atstāstījuma izteiksmes lietojums pauž nepārlicinošu apgalvojumu, ka pārtikas produktu rezerves nav bijušas, jo šāds situācijas pavērsiens nav ticis paredzēts.*

Šajā rakstā vēl daudzviet lietota atstāstījuma izteiksme un visos piemēros tā pilda tikai savas pamatfunkcijas, kas ietvertas atstāstījuma izteiksmes definīcijā. Skaidrs, ka reģionālās preses valodas līdzekļu izmantojums ir viennozīmīgs un tradicionāls, tam nepiemīt ekspresivitāte vai emocionāli ekspresīvs raksturs.

To pierāda citi piemēri no dažādiem reģionālajiem preses izdevumiem. „Kurzemnieks” Nr. 36, 27.03.2008. 3. lpp. Minēts šāds atstāstījuma izteiksmes piemērs: „*A. Peters atzina, ka sevišķi vakaros „Jumī” konflikti gadoties, pārāk iereibuši apmeklētāji dažreiz netiekot ielaisti, citreiz viņi apsargam pretojoties.”*

Šāds atstāstījuma izteiksmes lietojums ir tipisks un pauž Petera kunga teiktā atstāstījumu ar apgalvojuma nedrošuma rakstura iezīmēm. Tas gan nenorāda uz informācijas

nepatiesumu un apšaubāmību, taču dod norādes uz to, ka šāda iespējamība pastāv, tā var nebūt viennozīmīga visos gadījumos, kad iereibuši apmeklētāji mēģina iekļūt kafejnīcā.

„Kurzemnieks” Nr. 37, 29.03.2008. 1. lpp. Ir raksts par sabiedrībai aktuāliem jautājumiem saistībā ar veselību, konkrētāk par saslimšanas gadījumiem ar ērcu encefalītu: „*Taču pēdējos gados ar ērcu encefalītu pagastā neviens neesot saslimis.*” Raksta saturā šis ir vienīgais atstāstījuma izteiksmes lietojums, kas atspoguļo galvenokārt atstāstījumu, uz ko vedina konteksts. Tiek izteikts arī pieņēmums, ka oficiāli neesot fiksēts neviens saslimšanas gadījums, taču šāda informācija rada iespaidu par tās apšaubāmiem ieguves veidiem – no nostāstiem, cilvēku runām pagastā.

„Bauskas Dzīve” Nr. 35, 26.03.2008., 1. lpp. piem.: „*Mājas Rīgas ielā 9 īrniece Inta Briede stāstīja, ka pirms vairākiem gadiem karogs esot nozagts un to vairs neviens neuzstāda.*”

Šim piemēram piemīt izskaidrojošs saturs, kurā skaidroti iemesli, kāpēc netiek veikta karoga uzstādīšana. Latvijas Republikas likumdošana paredz, ka karogi svētku dienās obligāti jāizkar, uz kā pamatojoties, šī informācija ir uzskatāma par būtisku, tādēļ tā ir aprakstīta laikrakstā. Karoga neizkāršanas iemesls ir bailes no atkārtotas karoga nozagšanas, kas izsecināms no konteksta. Šajā gadījumā atstāstījuma izteiksme sniedz informāciju un reizē norāda šāda notikuma atstāstījumu, paužot to pagātnes nozīmē. Atstāstījuma izteiksmes lietojums norāda saikni ar laiku – runas moments ir tagadnē, darbības īstenošanās – pagātnē.

Visos minētajos reģionālās preses piemēros novērojama atstāstījuma izteiksmes funkcionalitātes vienveidība par prioritāti izvirzot tās pamatfunkcijas – atstāstīt un paust nepārliecinātību, kā arī informēt. Valodas izteiksmju līdzekļu izmantojuma ziņā reģionālie laikraksti ir nabadzīgi, tie tikai virspusēji atspoguļo aktuālākos notikumus, sniedz reģiona iedzīvotājiem noderīgu informāciju un tos izklaidē ar kādu interviju vai tās atstāstu par vēstures, kultūras, politikas un tautsaimniecības jautājumiem reģiona teritoriālajos ietvaros. Kaut arī reģionālie laikraksti izteiksmes līdzekļu ziņā ir trūcīgi, tie ieņem nozīmīgu vietu valsts vēstures un kultūras slāņa veidošanā un pētīšanā. (Veinberga 2007, 143-144). Tie sniedz informāciju par konkrētā reģiona kultūras aktivitātēm, kam ļoti necīgu uzmanību pievērš lielie valsts laikraksti, tāpat reģionālā prese šķiet daudz saistošāka vietējiem iedzīvotājiem, jo tur tiek iztirzāti viņiem tuvāki un interesējošāki jautājumi. Kāda gan nozīme ir informācijai par notikumiem galvaspilsētā, kas atrodas trīs stundu ilga brauciena attālumā, ja pieejama informācija par aktuāliem notikumiem daudz tuvāk, kurus iespējams apmeklēt un aktīvi iesaistīties apkārtējās vides aktuālajos procesos. Reģionālā prese veic ļoti nozīmīgo informēšanas funkciju, ko tāpat kā valsts mēroga presē niansēs akcentē atstāstījuma izteiksmes lietojums ar mērķi atstāstīt un apšaubīt izteikuma patiesumu.

3.2.2. Atstāstījuma izteiksmes pozitīvisma izteikšanas funkcija reģionālās preses izdevumos

Atstāstījuma izteiksmes funkcijas reģionālajos preses izdevumos var būt ne tikai vispārzināmas, tās var būt arī estētiskas un tekstu bagātinošas. Ikvienu no ierastajām valodas izteiksmēm piešķir tekstam modalitāti, bagātina tā saturu, palīdz precīzāk un savdabīgāk izteikt domu, paužot nepieciešamību, vajadzību, vēlēšanos, rada emocionālu ietekmi uz lasītāju. Arī atstāstījuma izteiksme spēj radīt dažādas nozīmes un stilistiskās nianšes. Raksts, kas ir orientēts tikai uz lasītāja informēšanu, ir garlaicīgs, ja tajā tiek izmantotas vienveidīgas teikuma konstrukcijas, vienveidīgi izteiksmes līdzekļi. Lai raksts piesaistītu lasītāja uzmanību un liktos saistošs un interesants, ir jāprot to tādu radīt, izsakot aprakstāmā objekta estētiskumu. (Guļevska 2003, 214). Tas atkarīgs no žurnālista meistarības līmeņa valodas līdzekļu izmantošanā un to sasaistē un raksta tematikas. (Veinberga 2007, 86-87). Estētiskumu visbiežāk presē izmanto rakstos par dabu, ainavu krāšņumu, arī rakstos par sadzīviska rakstura lietām, kas pauž skaistumu, tā baudījumu, izsakot lietu un priekšmetu pozitīvu nozīmi.

Valodas estētiskuma viena no pazīmēm ir valodas labskanība, harmonija gan jēdzieniskā, gan gramatiskā aspektā. Publicistikas tekstos tā ir svarīga īpašība, kas nosaka raksta ietekmi uz lasītāja izpratni, izraisot simpātijas un pozitīvu attieksmi. Atstāstījuma izteiksmes lietojumam ir jābūt precīzam, saprotamam. Tas piešķir teksta estētisko baudījumu. Piemērs no reģionālā laikraksta „Kurzemnieks” Nr. 36, 27.03.2008.: *„Savulaik lauku plašumiem neraksturīgi tuvu viena pie otras izveidotas sešas saimniecības, kurās kādreiz pat 38 cilvēki esot dzīvojuši.”*

Rakstā atstāstījuma izteiksmes lietojums pauž pozitīvu nozīmi, izsakot iespējamību par blīvu iedzīvotāju apdzīvojumu tikai sešās saimniecībās. Tematiski tiek akcentēta 38 iedzīvotāju apdzīvotība šaurā apkaimē, kuras pozitīvo nokrāsu veicina partikulas ‘pat’ lietojums, akcentējot šīs informācijas neparastumu.

Līdzīgs ir piemērs *„Viļņos nu jau 15 gadu neesot elektrības, bet saimnieks nejutās ko zaudējis. Pēc televizora nekādas nepieciešamības neesot. Pirms daudziem gadiem aprīlī, pavasara darbiem sākoties, Andris to izslēdzis uz visu sezonu, oktobrī ieslēdzis un sapratis, ka neko jau neesot garām palaidis.”* Šī fragmenta ietvaros atstāstījuma izteiksmes lietojuma iemesls galvenokārt ir paust darbības iespējamību un mērķis veikt atstāstīšanas funkciju. Teksta fragmentam piemīt pozitīva semantiskā nokrāsa. Kā zināms, mūsdienās dzīve bez elektrības liekas ļoti sarežģīta, pat neiespējama, jo tad iestātos haoss – nebūtu izmantojami ne

datori, ne televizori, sadzīves tehnika, nāktos no daudz kā atteikties un pat tiktu pilnībā pārkārtota cilvēku dzīve un ļaunākajā gadījumā pilsētas iedzīvotājs paliktu bez darba, bez iztikas līdzekļiem, bez nekā. Elektrības pazušana būtu milzīga traģēdija. Taču šajā raksta fragmentā teikts, ka visu vasaru cilvēks nodzīvojis bez elektrības un pat jūtas ar to apmierināts. Šādā gadījumā raksts iegūst pavisam citādu lasītāja attieksmi, interesi, apbrīnu, ka vispār kaut kas tāds ir iespējams. Atstāstījuma izteiksmes lietojums gan norāda šādas informācijas atstāstījumu pēc paša Andra sacītā, tomēr tas nemaina izteikuma jēgu un vēl vairāk vieš uzticību šādam izteikumam un izteikuma autoram. Šis raksta fragments ir tikai viens no paraugiem pozitīvu emociju radīšanai lasītājā un atstāstījuma izteiksme var būt par iespēju tās paušanā.

Šķietami skumjā rakstā par to, ka viena pati sieviete audzina divus bērnus, paustas vairākas pozitīvas lietas, izmantojot atstāstījuma izteiksmi. „Bauskas Dzīve” Nr. 36, 28.03.2008., 4. lpp. „*Tomēr būt divu meitu māmiņai esot labi*”. Ikvienai mātei ir saprotams bērnu audzināšanas pienākuma smagums, taču šajā rakstā tiek propagandēts pozitīvisma gars, veicot šo grūto pienākumu. „*Jubilāre pagaidām par nākotni īpaši nedomājot, galvenais – izaudzināt abas meitiņas*”. (Bauskas Dzīve 36, 28.03.2008., 4).

Rakstā uzsvērta doma par grūtā pienākums prioritāti sievietes dzīvē, kas uz laiku atsakās no saviem dzīves sapņiem un iecerēm, lai izaudzinātu abas meitas. Spēja uzņemties atbildību sabiedrībā vienmēr ieņems lielu nozīmi un tiks uztverta kā pozitīva personas pazīme. Atstāstījuma izteiksme akcentē visu citu lietu nesvarīgumu salīdzinājumā ar meitu audzināšanu, kā arī veic atstāstīšanas funkciju.

Šis pēdējais piemērs norāda uz reģionālās preses vēl vienu pazīmi – personiskāku attieksmi pret cilvēku. Ja valsts mēroga presē lielākā daļa uzmanības tiek koncentrēta uz faktiem, personas izmantojot kā faktu atklājēju, vienu no faktu popularizētājiem elementiem, tad reģionālajā presē par galveno lielākoties tiek nostādīts pats cilvēks, personība, un faktu materiāls paliek otršķirīgs. Tas izskaidrojams ar lasītāju auditorijas apjoma atšķirībām. Jo mazāks reģions, jo mazāk iedzīvotāju, uz kā rēķina palielinās iespēja cilvēkus labāk iepazīt un publicistikā izcelt ikvienu, kurš ar savām darbībām ir nopelnījis iespēju tikt izceltam. Arī valsts mēroga presē tiek veidotas personiskākas attieksmes starp sabiedrības locekļiem un indivīdu, taču tas iespējams tikai plaši pazīstamu un populāru cilvēku lokam, kuri darbojas konkrētā jomā, apstiprina, interpretē vai apstrīd faktus.

3.3. Atstāstījuma izteiksmes lietojums iknedēļas un mēneša žurnālos

Iknedēļas izdevumi vairs netiek pieskaitīti pie laikrakstu grupas publicistikā. Tos traktē kā nedēļas žurnālus, kam raksturīgs izklaidējošs raksturs. Tie ir visaptveroši reportāžas materiāli, specializēti izdevumi, kas veic vai nu informatīvu vai izklaidējošu funkciju. (Veinberga 2007, 152-153). Tie sabiedrībā ir ļoti populāri, bieži lasīti, pēc tiem ir liels pieprasījums. Nebūtu pareizi tos visus uzskatīt par tenku paudējiem, tie sniedz arī informāciju par dažādām jomām, piemēram, par sportu, par zinātni, par būvniecību, par modi un citām aktualitātēm. Pie iknedēļas žurnāliem pieskaitāmi arī avīžu, laikrakstu pielikumi. Pats laikraksts informē par politiski sociāliem un ekonomiskiem jautājumiem, svarīgākajām ziņām un iespējami ātri cenšas aktuālākās ziņas nodot lasītājam, taču laikrakstu pielikumu galvenais mērķis ir informēt lasītāju un vienlaicīgi izklaidēt.

3.3.1. Iknedēļas laikrakstu pielikumi

Iknedēļas žurnālā „Māja” Nr. 11/2006, kas ir „Neatkarīgās Rīta Avīzes” nedēļas pielikums, tiek publicēti raksti par mājokļa interjera iekārtošanu, par ģimeni, par sadzīves tehniku, par dārza iekārtošanu un kopšanu un daudzām citām tēmām, kas saistītas ar mājām un komforta sajūtu, atrodoties mājās. Šajā izdevumā samērā bieži tiek lietota atstāstījuma izteiksme. Visvairāk atstāstījuma izteiksmes piemēru viena raksta ietvaros lietots sadaļā „*Interjers*”, kurā Anita Sāne, kokapstrādes uzņēmuma „*BSW Latvia*” personāldaļas vadītāja, stāsta par savas mājas interjeru un tā interesantiem risinājumiem. „*2001. gadā Anita atrada savām vēlmēm atbilstošu 119. sērijas četrstabu dzīvokli, kura kopējā dzīvojamā platība kopā ar lodžijām esot kādi 100 kvadrātmetri.*” (NRA Māja 11/2006, 6).

Šajā piemērā atstāstījuma izteiksme lietota, pirmkārt, lai atstāstītu Sānes kundzes teikto, otrkārt, lai akcentētu dzīvokļa kopējās platības aptuvenību, uz ko norāda, ne tikai atstāstījuma izteiksmes lietojums vien, bet arī vārds ‘*kādi*’, kas tieši un nepārprotami lietots nozīmē ‘*aptuveni*’.

„*Lai tajā varētu sākt dzīvot, vispirms trīs mēnešus remontējām, to savedot kaut cik pieņemamā kārtībā. Ielikām arī tērauda ārdurvis, apmainījām dažus logus, saprotot, ka tas ir*

tikai dzīvokļa pārveides sākums, ” atceras mājokļa saimniece, piebilstot, ka vēlāk mitekļi esot mainītas gan grīdas, gan logi, gan kanalizācijas un ūdens caurules.” (NRA Māja 11/2006, 6).

Šis atstāstījuma izteiksmes gadījums, kad tiešā runa lietota vienā teikumā kopā ar netiešo runu, atstāstījuma izteiksmi. Tiešā runa citē personas izteikumu, taču atstāstījuma izteiksme atstāsta tālāko piebildi izteikumā. Šajā gadījumā atstāstījuma izteiksmes lietojuma galvenais mērķis ir atstāstīt, neizraisot šaubas par izteikuma atbilstību patiesībai.

„To veikusi sertificēta firma, jo kuram katram meistaram neesot atļauts veikt šādas kategorijas būvdarbus.” (NRA Māja 11/2006, 7).

Šis teikums izsaka apgalvojuma nedrošumu paralēli veicot arī atstāstītāja funkcijas. Izteikta nepārlicinātība par to, vai šādas kategorijas būvdarbus var veikt vienkāršs strādnieks, jo viņš diezin vai nodarbosies ar visu nepieciešamo formalitāšu un pārbūves atļauju sagādāšanu.

„Nelielajai virtuvei iekārta pasūtīta SIA Skabārdis, bet krēsli iegādāti veikalā „Jysk” – Anitai esot ļoti iepaticies to pītais sēdekļis.” (NRA Māja 11/2006, 9).

Šajā gadījumā atstāstījuma izteiksme lietota ar nolūku atstāstīt Anitas pašas teikto, papildus akcentējot īpaši izteiktās simpātijas pret pītajiem sēdekļiem. Teikumos, kuros tiek lietota atstāstījuma izteiksme, manāma formāla atšķirība. Lasītāji ir pieraduši pie īstenības izteiksmes lietojuma un, ja tekstā parādās kaut kas atšķirīgāks, tas tiek ievērots, tam tiek pievērsta lielāka uzmanība. Atstāstījuma izteiksme līdz ar to pilda arī nozīmes pastiprinātāja funkciju, ko itin viegli publicistikas tekstos pamana lasītājs.

„Dizainere Māra Lazdāne esot ieteikusi no priedeskoka uztaisīt grāmatu plauktus, tos pakavveidā izvietojot ap meitas Lauras istabas durvīm.” (NRA Māja 11/2006, 11).

Atstāstījuma izteiksmes lietojums pamatojams ar mērķi atspoguļot dizaineres ieteikumu, to atstāstot. Šajā gadījumā nav izteiktas šaubu nozīmes. Tā parādītos, ja netiktu nosaukts subjekts, resp., ja tiktu lietota ciešamā kārtā.

Visā šajā rakstā atstāstījuma izteiksmes lietojums iekļaujas kopējā valodas izmantojumā, tai tikpat kā nepiemīt izteiktas šaubu nianšes nozīmes ziņā. Tā pilda savu pamatfunkciju – atstāsta, turklāt raksts tādējādi kļūst interesantāks un vieglāk uztveramāks lasītājam.

3.3.2. Atstāstījuma izteiksme iknedēļas žurnālā „Saldā Dzīve”

Žurnālu „Saldā Dzīve” var interpretēt kā izklaidējošu publicistikas izdevumu, kurš paredzēts lasītāju izklaidēšanai, tā sniegto ziņu patiesums var tikt apšaubīts. Tajā tiek sniegta informācija par slavenību dzīvi, kādu pasākumu aizkulišu publiskošana, dažādi baumu raksti, interpretācijas par dažādiem kultūras notikumiem un aktualitātēm, dažādi intīmi padomi un citāda veida informācija, kas paredzēta nevis lasītāja izglītošanai vai informēšanai, bet gan izklaidēšanai. Svarīgi, ka šāda veida izdevumos atstāstījuma izteiksme lietota pārsvarā ar nolūku paust ziņu apšaubāmību.

„Saldās Dzīves” Nr. 40, 8.-14. oktobris, īsrakstā, kura nosaukums ir „*V.V.F. tomēr visstilīgākā*”, sastopams atstāstījuma izteiksmes lietojuma piemērs: „*Mazāk par pusi izvēlētos vietējo dizaineru izstrādājumus, jo tie esot dārgi un ej, un zīlē, kur tos īsti var nopirkt.*” (Saldā Dzīve 40, 8.-14.10.2007., 5).

Šajā piemērā pirmajā teikuma daļā, virsteikumā, lietota vēlējuma izteiksme, taču palīgteikumā lietotā atstāstījuma izteiksmes forma to paskaidro, izsakot apgalvojuma nedrošumu. Netiek dotas nekādas norādes par informācijas sniedzēju ne pašā piemērā, ne kontekstā.

„*Arī Krievijā stilīgi esot valkāt un saposties viņu judaškinos, zaicevos un čapurinu drēbītēs.*” (Saldā Dzīve 40, 8.-14.10.2007., 5).

Šis piemērs uzskatāmi parāda fakta apšaubāmības niansi, turklāt atstāstījuma izteiksmes lietojums akcentē vispārinājuma nozīmi uz Krievijas modes tendencēm kā tādām, jo netiek sniegts izsmeļošs informācijas materiāls, kas precizētu šo apgalvojumu.

Citā rakstā iekļautajos fotogrāfiju komentāros arī atrodama atstāstījuma izteiksme: „*Anita Garanča priecājas par Ellu un Raivo, kurš esot īsts atklājums ar savu dabiskumu un arī labo balsi.*” (Saldā Dzīve 40, 8.-14.10.2007., 8).

Neapšaubāms ir fakts, ka Anita Garanča izrāda prieku, taču atstāstījuma izteiksmē lietotais izteikums, ka Raivo esot īsts atklājums, vieš šaubas par šāda pieņēmuma atbilstību patiesībai. Iespējams, ka šādā veidā tiek pasniegts komentētāja viedoklis, paužot autora attieksmi pret objektu, šajā gadījumā, fotogrāfijā redzamo situāciju.

12. lpp. publicēts raksts par portāla *Draugiem.lv* lielāko problēmu – viltvārziem. „*Vēlāk puisis esot sastrīdējies ar kādu savu draugu, reģistrējies portālā ar tā drauga bildi un viņa draudzenei nosūtījis ne visai jauku vēstuli, tādā veidā „pačakarējot” viņu attiecības.*” (Saldā Dzīve 40, 8.-14.10.2007., 13).

Šajā gadījumā sniegtā informācija ir pārstāsts no kādas citas personas stāstītā, tās saturā nav fiksējama šaubu nianse, kas bijusi raksturīga iepriekšminētajiem piemēriem.

Piem.: „*Tad viņš saprata, ka nav runājis ar mani, bet ar viltus Maiju un bija mazliet šokēts par to, jo esot apspriedis nopietnus jautājumus ar svešu cilvēku.*” (Saldā Dzīve 40, 8.-14.10.2007., 14.).

Šajā teikumā atstāstījuma izteiksme lietota palīgteikumā un tā izsaka citas personas teiktā atstāstījumu. Teksta autora izvēle nav bijusi veiksmīga šajā piemērā, jo atstāstījums izsaka domu, ka viņš esot apspriedis nopietnus jautājumus ar svešu cilvēku, taču atstāstošs ir arī viss teikums, ne tikai šis konkrētais palīgteikums. Atstāstījuma izteiksmes pilnīgāks lietojums precīzāk atklātu tās atstāstošo funkciju, ja atstāstījuma izteiksme tiktu lietota arī teikuma pirmajā palīgteikumā: „*Tad viņš saprata, ka neesot runājis ar mani, bet ar viltus Maiju un bija mazliet šokēts par to, jo esot apspriedis nopietnus jautājumus ar svešu cilvēku.*”

Piem.: „*„Draugiem.lv” direktors Ģirts Slaviņš atzīst, ka cīņa ar viltvārziem notiekot visu laiku, un tas esot pat zināms pagodinājums slavenībai, ja kāds uztaisa viņas profilu (..)*” (Saldā Dzīve 40, 8.-14.10.2007., 14.).

Atstāstījuma izteiksmes lietojums izsaka atstāstījumu un šajā piemērā ir konstatējama pieņēmuma izteikšana, jo teksta autors izsaka nepārlicinātību par to, ka šāda cīņa ar viltvārziem patiešām notiekot visu laiku, taču skaidrs ir fakts, ka cīņa notiek. Apšaubāms ir fakts, ka tas esot pagodinājums slavenībai, jo, pirmkārt, ja kādai personai ir uzradies viltvārdis, tas rada tikai liekas problēmas šai slavenībai, otrkārt, šāda viltvārdība ir noziegums. Teikuma otrajā daļā lietotā atstāstījuma izteiksme norāda uz informācijas sniedzēja nepārlicinātību par sniegtā fakta patiesumu un šāds izteikums liek domāt, ka izsacījuma autors cenšas izklūst no neveiklas situācijas, lai neradītu lasītājā negatīvas emocijas.

Šis piemērs uzskatāmi rāda atstāstījuma izteiksmes atstāstošo un nepārlicinātības izteikšanas funkciju.

Piem.: „*Esot bijuši arī gadījumi, kad „Draugiem.lv” administrācija izdzēsusi kādas slavenības profilu, bet izrādījies, ka viņš ir īstais, taču pēdējā laikā tā notiekot reti: „*Ēsam jau izveidojuši savu datubāzi ar slavenībām un jaunpienācēju nav daudz,*” atklāj portāla direktors.”. (Saldā Dzīve 40, 8.-14.10.2007., 14.)*

Šajā piemērā izteikumam raksturīga izteikta atstāstoša nozīme, kas informē par šādu gadījumu esamību, taču otrs atstāstījuma lietojums norāda arī uz šaubu nozīmi – pēdējā laikā tā notiekot reti. Tālāk lietotā tiešā runa paskaidro atstāstījuma izteiksmes izteikto domu, to pamatojot ar konkrēta citāta palīdzību. Tomēr šaubu nokrāsa saglabājas un izteikums nerada pārlicību par tā atbilstību patiesībai.

Piem.: „Izrādās, ka kāds no viltus Reinikiem viņas esot uzaicinājis uz Rīgu, lai it kā piedalītos videoklipa filmēšanā, turklāt jaunajām dāmām bijis jāierodas garos zābakos un roku dzelžos.” (Saldā Dzīve 40, 8.-14.10.2007., 14.)

Uz teksta apšaubāmo saturu norāda ne tikai atstāstījuma izteiksmes lietojums, bet arī izteiciena ietvaros lietotie ‘izrādās’, ‘it kā’. Teikums izsaka spilgtu šaubu nokrāsu, pildot atstāstītāja funkciju. Atstāstījuma izteiksme lietota ar mērķi akcentēt izteikuma apšaubāmību un šajā gadījumā tā kalpo par ironiskas stilistikās nokrāsas radītāju.

Piem.: „Īstais Lauris Reiniks kopš tā laika „draugos” ir reģistrējies ar segvārdu, kā to dara jo daudzi pazīstami cilvēki, un to zina tikai tie, kas ir dziedātāja draugi vai labi paziņas, bet viltvārzi tiekot regulāri „ravēti” laukā.” (Saldā Dzīve 40, 8.-14.10.2007., 14.)

Šajā teikumā atstāstījuma izteiksmes lietojumam piemīt atstāstoša funkcija ar humoristisku stilistisko nokrāsu, uz ko norāda pārnestā nozīmē lietotais vārdu savienojums „‘ravēti’ laukā”. Tādējādi atstāstījuma izteiksmes lietojumam piemīt arī teksta stilistikās nokrāsas veicinātāja funkcija. Ja atstāstījuma izteiksmes vietā tiktu lietota īstenības izteiksme: „viltvārzi tiekot regulāri „ravēti” laukā”, teksts neiegūtu humoristisku stilistisko nokrāsu.

Piem.: „Tieši atbrīvotību Kaspars mēģina iedīdīt Karlīnei, savukārt sportiste Štāla viņam mācot savus trikus autovadīšanā – un tā abi brauc un dzied.” (Saldā Dzīve 40, 8.-14.10.2007., 18.)

Šajā piemērā atstāstījuma izteiksmes lietojums pamatojams ar autora mērķi izteikt pieņēmumu par to, ka sportiste Kasparam mācot savus trikus autovadīšanā. Nav skaidri zināms, vai tas patiešām notiek, taču Kaspars tā apgalvojot. Tas noprotams no konteksta. Atstāstījuma izteiksme veic savas pamatfunkcijas – atstāsta un izsaka nepārlicinātību.

Rakstā par notikušu padomju automašīnām veltītu pasākumu pašā raksta sākumā lietota atstāstījuma izteiksme: „Izdevniecības „Dienas Bizness” valdes priekšsēdētājam Gastonam Neimanim mīlestība uz automašīnām esot jau no agras bērnības – kā nekā viņa pirmā specialitāte ir kuģa mehāniķis!” (Saldā Dzīve 40, 8.-14.10.2007., 20.)

Šajā piemērā izteikta atstāstīšanas nozīme pēc paša Gastona Neimaņa izteikumiem sarunas laikā ar žurnālistu. Šim teikumam piemīt izklaidējoši humoristisks raksturs, kur atstāstījuma izteiksmes lietojums paspilgtina nozīmes nianšes, liekot tekstam izcelties.

Piem.: „Lai gan antīkais auto patērējot ļoti daudz benzīna, turklāt tam trūkst arī sānu spoguļu, tas ripo līgani un labi, bet garāmgājēji ar smaidu atskatās uz jauko braucamo, kādam līdzīga mūsu ielās nav.” (Saldā Dzīve 40, 8.-14.10.2007., 20.)

Šajā piemērā teksta autors ir lietojis atstāstījuma izteiksmi, lai izteiktu nepārlicinātību par to, ka automašīna patērē ļoti daudz benzīna, taču uz kopējā fona šāds atstāstījuma izteiksmes lietojums var šķist lieks. Tam trūkst saiknes ar kontekstu, tas arī nenorāda uz mērķi

atstāstīt kādas personas teikto. Šāds atstāstījuma izteiksmes lietojums būtu jāizmanto arī teikuma turpinājumā „*turklāt tam trūkstot arī sānu spoguļu*” vai arī jāatsakās no atstāstījuma izteiksmes lietojuma vispār. Jau termins atstāstījuma izteiksme norāda uz tās galveno funkciju – atstāstīt. Šajā piemērā atstāstījuma izteiksmes lietojums ir nepietiekams.

Piem.: „*Viņas ēšanas režīms ir katastrofāls, vēl vairāk – meitene paziņojusi, ka speciāli badosies un neļaus sev ēst, jo esot pārāk resna.*” (Saldā Dzīve 40, 8.-14.10.2007., 23.)

Šajā piemērā izlaists palīgdarbības vārds ‘*esot*’, uz ko norāda konteksts, izsakot nepārlicinātību par izsacījuma atbilstību patiesībai, resp., izsaka pieņēmumu. Tāpat pieņēmuma izteicējs ir arī otrs atstāstījuma izteiksmes gadījums, kas izsaka iespējamību, ka viņa patiešām esot resna. Abos šajos gadījumos atstāstījuma izteiksme pilda arī atstāstošu funkciju.

Piem.: „*Žurnāls „Prophecy Today” apgalvo, ka beidzot uzlauzts Bībeles kods un ka pasaules gals iestāšoties jau šogad.*” (Saldā Dzīve 40, 8.-14.10.2007., 25.)

Uz atstāstījumu vien norāda teikuma sākumā izteiktais apgalvojums „*Žurnāls „Prophecy Today” apgalvo*”, ko paskaidro abos palīgteikumos lietotā atstāstījuma izteiksme, izsakot nepārlicinātību par izteikuma patiesību un vienlaicīgi veicot atstāstītāja funkciju. Rakstos par tēmām, kas biedē lasītājus, atstāstījuma izteiksmes lietojums novērojams biežāk nekā politiska rakstura paziņojumos. Tas izskaidrojams ar atstāstījuma izteiksmes apgalvojuma nedrošumu, kas informē, taču šo informāciju lasītājam ļauj pašam pieņemt kā iespējamu vai neiespējamu.

Piem.: „*Kā ziņo Amerikas masu saziņas līdzekļi, pāris esot Lasvegasā iesniedzis laulību pieteikumu, kas ir jau arī apstiprināts.*” (Saldā Dzīve 40, 8.-14.10.2007., 26.)

Atstāstījuma izteiksmes funkcija šajā teikumā ir atstāstīt no citiem dzirdēto. Šaubu nokrāsa nav vērojama, jo par šī fakta patiesumu liecina palīgteikums īstenības izteiksmē, kas apstiprina laulību pieteikuma apstiprināšanu. Nav iespējams apstiprināt to, kā nav, tādēļ šis atstāstījuma izteiksmes lietojuma gadījums pilda tikai atstāstošu funkciju un nerada apšaubāmības nokrāsu.

Piem.: „*Pamelu nemaz nesatraucot fakts, ka viņas nākamais vīrs ir bijušais Parisas Hiltones mīļākais.*” (Saldā Dzīve 40, 8.-14.10.2007., 26.)

Arī šajā piemērā novērojams atstāstījuma izteiksmes lietojums atstāstījuma izteikšanas nolūkā ar šaubu nokrāsu. Lasītājā varētu rasties iespaids, ka pati Pamela tā varētu sacīt aizbildinoties - lai neizraisītu liekus jautājumus no žurnālistu puses, lai neradītu lieku uzmanību. Tā ir aizbildināšanās un atstāstījuma izteiksme veic apšaubītājas funkciju.

„Saldās Dzīves” Nr. 40 publicēts raksts par Raimonu Bergmani. Šajā nelielajā rakstā atrodami četri atstāstījuma izteiksmes gadījumi.

Piem.: „*Lai arī apgērba ziņā viņš neesot kaprīzs, ne viss, ko gribētos, ir nopērkams.*” (Saldā Dzīve 40, 8.-14.10.2007., 36.).

Piemērs izsaka pieņēmumu par to, ka Bergmanis neesot kaprīzs, te manāma šaubu nokrāsa. Tomēr primāra ir atstāstošā funkcija. Atstāstījuma lietojums izsaka pozitīvu nepārlicinātību par apgalvojuma patiesumu un atstāsta.

Piem.: „*Bergmanis smeļ, ka vislabāk apgērbu viņam varot nopirkt sieva, kas jau ir „piešāvusi aci”.*” (Saldā Dzīve 40, 8.-14.10.2007., 36.).

Atstāstījuma izteiksmes galvenā funkcija šajā piemērā ir atstāstīt Bergmaņa teikto, tā neizsaka izteikuma apšaubāmību, tā ir tikai atstāstoša.

Piem.: „*Arī veikalā pirms laikošanas viņš lūdzot, lai sieva apskata bikses – derēs vai nederēs.*” (Saldā Dzīve 40, 8.-14.10.2007., 36.).

Atstāstījuma izteiksmes lietojums norāda uz atstāstījumu un šajā piemērā nav vērojama izteikta vēstījuma apšaubāmība.

Piem.: „*Bikšu iegādē lielākā problēma esot muskuļi, kuru dēļ nepieciešamas platākas staras.*” (Saldā Dzīve 40, 8.-14.10.2007., 36.).

Teikuma pirmajā daļā akcentēts atstāstījums, ka muskuļi esot problēma, ko saka pats Bergmanis. Teikuma otrajā daļā izlaists palīgdarbības vārds ‘ir’ vai arī ‘esot’. Tā kā atstāstījuma izteiksmes lietojums konstatēts virsteikumā, tas varētu būt arī palīgteikumā. „*Bikšu iegādē lielākā problēma esot muskuļi, kuru dēļ esot nepieciešamas platākas staras.*” Šāda vēstījuma forma izsaka pārlieku lielu apšaubāmību, kas šajā rakstā ir nevēlama. Visticamāk, ka šajā gadījumā izlaists palīgdarbības vārds ‘ir’. „*Bikšu iegādē lielākā problēma esot muskuļi, kuru dēļ ir nepieciešamas platākas staras.*” Šādi tiek izteikts pieņēmums, ka lielākā problēma esot muskuļi, taču neapstrīdams paliek fakts, ka patiešām ir nepieciešamas platākas staras.

Arī šajā piemērā novērojama atstāstījuma izteiksmes pamatfunkcija – atstāstīšana – bez šaubu nokrāsas. Jāpiemin, ka raksts kopumā ir ar pozitīvu nokrāsu, tam piemīt atstāstošā funkcija, ko pastiprina atstāstījuma izteiksmes lietojums. Šaubu nokrāsa parasti mēdz būt ar negatīvu nozīmes niansi, taču šajā rakstā kopā nevienā no atstāstījuma izteiksmes lietojuma gadījumiem tā nav novērojama.

Piem.: „*Dzūlija ar savu vīru nopietni domājot par ceturto bērnu. Denijs vēloties kopumā piecus bērnus.*” (Saldā dzīve 40, 8.-14.10.2007., 45.).

Piemērs sastāv no diviem teikumiem, kas izsaka atstāstījumu un potenciāli realizējamu darbību, resp., pieņēmumu ar pozitīvu un vēlamu nokrāsu. Atstāstījuma izteiksmes galvenā funkcija šajos piemēros ir atstāstīt, nevis apšaubīt.

Piem.: „*Visgrūtāk esot bijis nospēlēt mirstošo Edīti Piafu, jo cilvēciski esot bijis ļoti sarežģīti iejusties mirstošas 47 gadus vecas sievietes tēlā.*” (Saldā dzīve 40, 8.-14.10.2007., 46.).

Šajā piemērā atstāstījums ir galvenais atstāstījuma izteiksmes lietojuma iemesls, tas neizsaka apgalvojuma apšaubāmību. Atstāstījuma izteiksme šajā gadījumā izceļ un uzsver Edītes Piafas lomas sarežģītību filmā. Tā pilda emocionāli ekspresīvu izteikšanas līdzekļa funkciju. Ja šis teikums tiktu pārveidots īstenības izteiksmē, tas zaudētu savas īpašības stilistikas ziņā.

„Saldās Dzīves” numurā Nr. 38 atstāstījuma izteiksmes lietojums ir atrodamšs gandrīz katrā lapā.

Piem.: „*Št esot pirmā akvārija zivtiņa viņas dzīvē un, par laimi, viena no pieticīgākajām. Veikalā Saša noskaidrojusi, ka īpaša Diktiņa vēlme esot spogulītis akvārijā, lai peldonis nejustos vientuļi.*” (Saldā Dzīve 38, 24.-30.09.2007., 5.)

Šajā piemērā izteikuma mērķis ir bijis atstāstīt citas personas sacīto, kas arī veiksmīgi ticis realizēts. Raksta tēma ir nenopietna, tāpēc nav pamata lietot atstāstījuma izteiksmi šaubu nokrāsas radīšanai. Šajā piemērā izteikts tikai atstāstījums bez šaubu nozīmes vai negatīvas stilistiskas nokrāsas.

Žurnālā „Saldā Dzīve” biežāk nekā citos izdevumos lietota atstāstījuma izteiksme ar nolūku tikai atstāstīt, neietekmējot emocionālo nokrāsu. Šādi piemēri sastopami arī rakstā par Aivaru Freimani ar nosaukumu „Ja viņa ķermenis runātu”.

Piem.: „*Konkrētu tetovējumu skaitu gan noteikt neesot iespējams – tie tiekot papildināti un saplūstot veido kopēju zīmējumu.*” (Saldā Dzīve 38, 24.-30.09.2007., 10.).

Teikums ir atstāstošs, balstīts uz kādas personas izteikumu, šajā gadījumā uz Aivara Freimaņa izteikumiem. Tieši nav saskatāma šaubu nokrāsa.

Piem.: „*Bet sev svarīgus notikumus, piemēram, bērna piedzimšanu vai ko citu, Frīdis uz miesas neattēlojot.*” (Saldā Dzīve 38, 24.-30.09.2007., 10.).

Arī šeit jaušama tikai atstāstoša nozīme, šaubas netiek skaidri izteiktas.

Tāpat arī šajos piemēros:

Piem.: „*Jauno dziedātāju Frīdis neuztverot kā jaunu meiteni, bet gan kā radniecīgu dvēseli, ar ko viegli sastrādāties.*” (Saldā Dzīve 38, 24.-30.09.2007., 11.).

Piem.: „*Jaunā dueta mēģinājumi notiekot Aivara mājās, kur viņam iekārtota sava studija – kafejnīca ar visu attiecīgo karaoke aparāturu.*” (Saldā Dzīve 38, 24.-30.09.2007., 11.).

Piem.: „*Bez dziedāšanas šova Aivars aizņemts arī ar savu smago mašīnu biznesu, bet pa nedēļas nogalēm notiek karaoke pasākumi – tā ka par garlaicību sūdzēties nevarot!*” (Saldā Dzīve 38, 24.-30.09.2007., 11.).

Šajā piemērā atstāstījuma izteiksmes lietojums skaidrojams divējādi. Tās lietojuma mērķis ir atstāstīt Aivara Freimaņa teikto, pārstāstot frāzi „*par garlaicību sūdzēties nevaru*”. No otras puses atstāstījuma izteiksmes lietojuma mērķis varētu būt mēģinājums akcentēt izteikuma domu stilistiski. Šis ir stāstījuma teikums un tā beigu pieturzīme ir izsaukuma zīme, tas liecina par teksta stilistikas paņēmienu, lai radītu emocionālu ekspresivitāti. Iespējams, ka atstāstījuma izteiksmes lietojuma arī ir stilistisks elements šajā piemērā, arī veicot atstāstītāja funkciju.

Šajā žurnālā atrodami vēl citi piemēri:

Piem.: „*Runā, ka frizieri mākot izvēlēties apģērbu atbilstoši apstākļiem, piemēram, klubā viņš neērti justos uzvalkā, bet operā – pankā drēbēs.*” (Saldā Dzīve 38, 24.-30.09.2007., 33).

Skaidri dotas norādes uz informācijas sniedzēju sabiedrību kopumā, uz cilvēku grupu, kas izteikts ar izteicēju ‘runā’. Tiek izteiktas šaubas par apgalvojuma patiesumu, kā arī atstāstījuma izteiksme pilda atstāstošu funkciju. Teikuma beigu daļā aiz vārda ‘piemēram’ lietota vēlējuma izteiksme un tā nav saistīta ar atstāstījuma izteiksmes lietojumu. Atstāstījuma izteiksme izmantota, lai akcentētu teikuma beigu daļu.

Piem.: „*Lindsija esot apgalvojusi, ka visas sliktās lietas viņa ir darījusi Holivudas ietekmē.*” (Saldā Dzīve 38, 24.-30.09.2007., 23).

Atstāstošs izteikums izsaka apgalvojumu, k viņa ir darījusi sliktas lietas Holivudas ietekmē, taču apšaubāmības nokrāsu izsaka izteikums, ka viņa tā esot apgalvojusi. Bieži skandalozos rakstos atstāstījuma izteiksmes atstāstošajai funkcijai līdzās figurē arī šaubo nokrāsas radošā funkcija.

Piem.: „*Šakira neesot bijusi ekstravaganta. Viņas izturēšanās neesot ne mazākā mērā liecinājusi, ka patiesībā viņa ir megazvaigzne.*” (Saldā Dzīve 38, 24.-30.09.2007., 23).

Pirmais teikums izsaka atstāstījumu, taču otrajā teikumā līdzās atstāstošajai funkcijai jau parādās šaubu nokrāsa, kas izsaka autora nepārliecinātību par šīs informācijas patiesumu. Šāda informācija parasti tiek uztverta kā baumas. Arī pašā rakstā nav konkrētu norāžu uz informācijas sniedzēju, faktiem, tas ir tikai pārstāstījums.

Var secināt, ka atstāstījuma izteiksme lietota bieži. Tā izceļ informāciju, piesaista lasītāja uzmanību, ja tā lietota blakus īstenības izteiksmes lietojumam. Svarīgi, ka žurnālos „Saldā Dzīve” atstāstījuma izteiksme lietota daudz, lietota dažādos nolūkos, tā veikusi informējošo, atstāstošo, šaubu radīšanas funkcijas. Pēc analizētajiem piemēriem konstatējams atstāstošās funkcijas īpatsvars, bieži atstāstījuma izteiksme lietota ar nolūku radīt apgalvojuma nedrošumu, arī aktuāla kļūst atstāstījuma izteiksmes nozīme kā valodas stila elementam. Interesanta šķiet atstāstījuma izteiksmes spēja radīt kā pozitīvu tā arī negatīvu emocionālo nokrāsu tekstā.

3.3.3. Atstāstījuma izteiksmes lietojums mēneša žurnālos

Ikmēneša izdevumos, publikācijās ietilpst gan informatīvi izklaidējoši, gan populārzinātniska rakstura publikācijas. Latvijā tiek izdoti ļoti daudz un dažādi mēneša žurnāli, kas paredzēti dažādu nozaru pārstāvjiem, gan tādi, kas orientēti uz konkrētu mērķauditoriju dažādos sociālos slāņos, balstoties uz to dzimumu, vecumu, interesēm, vaļaspriekiem, karjeras pārstāvjiem un citiem faktoriem. Šajā publicistikas nišā galvenokārt lietota īstenības izteiksme, atstāstījuma izteiksme lietota daudz retāk.

Piemērs no žurnāla „Ilustrētā Zinātne” Janvāra numura: „*Tomēr ir putni, kas kādreiz lidojuši, bet tad ļoti veiksmīgi pielāgojušies dzīvei uz zemes vai ūdenī.*” (Ilustrētā Zinātne 01/2008, 8).

Šajā gadījumā uz atstāstījuma izteiksmes lietojumu norāda tikai konteksts, tā nav lietota pilnīgi, resp., nav uzrādīts atstāstījuma izteiksmes formālais rādītājs, kas ir palīgdarbības vārds ‘*esot*’. Iespējams arī saitiņas ‘*ir*’ izlaidums, taču šo fakta apšaubāmību rada atstāstījuma izteiksmei raksturīgo īpašību piemītība konkrētajam izsacījumam. Izteikuma saturs izsaka atstāstošu raksturu ar šaubu pieskaņu, izsakot pieņēmumu, ka tā varēja būt bijis, taču fakts nav pilnīgi pierādīts. Balstoties uz šīm pazīmēm, konkrētais piemērs klasificējams kā atstāstījuma izteiksme ar izlaistu formālo rādītāju.

Piem.: „*Citas fosilijas rāda, ka vēlāk strausa priekšteči attīstījušies par nelieliem nelidojošiem putniem. Tādi putni dzīvojuši Āzijas stepēs apmēram pirms 40 – 55 miljoniem gadu.*” (Ilustrētā Zinātne 01/2008, 8.).

Šajos piemēros izteikts pieņēmumiem raksturīgs apgalvojuma nedrošums, kas dominē atstāstījuma izteiksmē līdzās tās atstāstošajai funkcijai. Tiek atstāstīti kādu pētnieku zinātniskie atklājumi un tie tiek pasniegti pieņēmumu formā ar atstāstījuma izteiksmes

palīdzību. Gluži kā iepriekšējā piemērā arī šeit ir izlaists palīgdarbības vārds 'esot', jo uz to norāda konteksts un šī konkrētā piemēra atstāstījuma izteiksmes funkcionālās pazīmes.

Jāpiemin, ka šādu gadījumu, kad tiek izlaists palīgdarbības vārds, ir daudz un konteksts ne vienmēr norāda, kāda izteiksme varētu būt lietota.

Piem.: „*NASA astronomi novērojuši kādas zvaigznes eksploziju, un tas sasauca ar pašām neparastākajām teorijām par to, kas var notikt, zvaigznei ejot bojā.*” (Ilustrētā Zinātne 01/2008, 15.).

Šajā teikumā varētu būt izlaists palīgdarbības vārds atstāstījuma izteiksmē 'esot', nevis īstenības izteiksmes palīgdarbības vārds 'ir', jo šim teikumam raksturīgs atstāstījums, tas sniedz informāciju, pārstāstot to. Tādējādi tiek apšaubīts fakts, ka astronomi esot novērojuši zvaigznes eksploziju, taču neapstrīdams ir šī notikuma saistījums ar citām teorijām. No otras puses, raksts ir informējošs, atstāstošs, taču te varētu tikt lietots arī īstenības izteiksmes lietojums, izlaižot palīgdarbības vārdu 'ir'. Rakstā nekur nav norāžu uz kādu konkrētu informācijas sniedzēju, kura teikto varētu pārstāstīt.

Šajā piemērā pamatotāks varētu šķist atstāstījuma izteiksmes lietojums, jo tas pilda atstāstījuma izteiksmes atstāstošo un apšaubošo funkciju. Tam būtu jābūt pietiekamam iemeslam, lai to uzskatītu par atstāstījuma izteiksmes lietojumu ar izlaistu palīgdarbības vārdu 'esot'.

Vīriešu mēneša žurnālā „FHM” arī sastopams atstāstījuma izteiksmes lietojums, taču, lai to konstatētu, nācās izpētīt trīs izdevumus līdz kāda piemēra atrašanai. Tas pierāda, ka tomēr atstāstījuma izteiksme visbiežāk lietota laikrakstos, krietni mazāk žurnālos, kur tās lietojumu visbiežāk nomaina īstenības izteiksmes pagātnes lietojums ar atstāstošu saturu. Pirmais piemērs atrasts intervijā ar kādu svešzemju topmodeli:

„*Es strādāju bārā, un pēdējā laikā tur apgrozās bezmaz vai tikai sievietes, kuras esot balsojušas tieši par mani un vēl man veiksmi.*” (FHM 08/2005., 47).

Šajā piemērā atstāstījuma izteiksme lietota, lai atstāstītu citu sieviešu sacīto. Tai piemīt ļoti minimāla šaubīguma nokrāsa, izsakot nepārlicinātību, vai tiešām viņas esot balsojušas tieši par viņu, vai arī tā ir pieglaimošānās vai tikai pieklājība. Taču neapstrīdams paliek fakts, ka viņai tiek vēlēta veiksmē konkursā.

Arī otrs atstāstījuma izteiksmes lietojums ir no intervijas, šoreiz, ar populāro dziedātāju Meraiju Keriju.

„*Un vēl es esot pagērējusi, lai viss manā Beverlihilsas hotela numurā tiek pārdekorēts rozā toņos, ieskaitot tualetes papīru.*” (FHM 08/2005, 72).

Šajā gadījumā viņa pati komentē baumas par sevi pašu, kas paredz atstāstījuma izteiksmes lietojumu ar nenoliedzamu apšaubāmības piemītību, absurdumu, izsmieklu. Šeit

Ļoti uzskatāmi redzams, ka atstāstījuma izteiksme kalpo ne tikai par atstāstītāju, informācijas pārnēsēju, taču arī par teksta emocionālās nokrāsas radītāju.

Visā 104 lappušu biežajā numurā sastopami vien divi atstāstījuma izteiksmes lietojuma gadījumi. Visplašākā skaitā tie lietoti laikrakstos, iknedēļas žurnālos un reģionālajā presē, vismazāk mēneša izdevumos. Tas gan nenozīmē, ka šāda tipa izdevumos netiek lietota atstāstījuma izteiksme vispār, to var izteikt ar īstenības izteiksmes salikto laiku formām, kurās izlaists palīgdarbības vārds. Ikvienā tekstā var tikt izteikts atstāstījums, taču retāk to izsaka tieši, lietojot atstāstījuma izteiksmi.

Secinājumi

1. Atstāstījuma izteiksmes lietojuma viens no galvenajiem iemesliem ir nepieciešamība atstāstīt kādas citas personas teikto, respektīvi, veikt informācijas izplatītāja funkciju, informēšanas funkciju, kas ieņem īpatsvaru citu atstāstījuma izteiksmes funkciju starpā.

2. Autore secinājusi, ka atstāstījuma izteiksmes lietojums var būt par pieņēmuma izteikšanas paņēmieni; tiek atklāta paša teksta autora interpretācija par aktuāliem jautājumiem, kas nodrošina informēšanas funkcijas izpildi. Visbiežāk šādam mērķim tā lietota laikrakstos, kad raksta autors nevēlas uzņemties atbildību par apgalvojuma atbilstību patiesībai. Atstāstījuma izteiksme var būt arī par līdzekli uzmanības novēršanai no netieša un neprecīza informācijas avota uzrādīšanas publicistikas materiālos vai gluži otrādi, to neesamības nomaskēšanai. Piemērs: „*Par to liecinot viņa līdzvērtīgā cīņa ar NBA spožākajām zvaigznēm un lietderības koeficients plus 18.*” (Latvijas Avīze 8, 09.01.2008., 17.).

3. Atstāstījuma izteiksmei raksturīgs apgalvojuma nedrošums, kas tiešā veidā izsaka kāda procesa iespējamību, taču vienlaicīgi rada skeptisku nokrāsu, fakta apšaubāmību, neticību, šaubas. Piemērs: „*Izņemot Olitu Magoni, pagaidām viņam neesot zināmas amatpersonas, kas varētu būt iesaistītas šajā lietā.*” (Neatkarīgā Rīta Avīze 7, 09.01.2008., 4.)

4. Atstāstījuma izteiksmes lietojums publicistikā spēj radīt ne tikai apgalvojumu apšaubāmību, šaubas, negatīvu emocionālo nokrāsu, bet arī spēj radīt pozitīvas sajūtas lasītājā, kas lielākoties atkarīgs no konteksta. Atstāstījuma izteiksme kontekstā lietota nevis kā fakta apšaubāmības izteicēja, bet gan galvenās izteikuma domas pastiprināšanai, izcelšanai. Atstāstījuma izteiksmes viena no funkcijām publicistikā ir emocionālā satura izcelšana un papildināšana. Visbiežāk šī īpašība novērojama reģionālo laikrakstu publikācijās un intervijās, rakstos par dabu, par sadzīviska rakstura lietām, kas pauž pozitīvas emocijas, harmoniju, baudījumu, izsakot lietu un priekšmetu pozitīvu nozīmi.

5. Vairākos piemēros tikusi konstatēta atstāstījuma izteiksmes nozīme kā valodas stila elementam. Atstāstījuma izteiksmes lietojums spēj izcelt tekstā ironiju, humoristisku noskaņu, izklaidēt lasītāju, kas atkarīgs no konteksta, atstāstījuma izteiksme var būt par valodas stila elementu. Īpaši spilgti šī īpašība izpaužas feļetonos.

6. Atstāstījuma izteiksmes lietojums ir atkarīgs no publicējamā teksta mērķiem. Rakstos par tēmām, kas biedē vai satrauc sabiedrību, atstāstījuma izteiksmes lietojums novērojams precīzāks, pārdomātāks nekā politiska rakstura paziņojumos. Tā lietojums lielākajā daļā gadījumu ir atstāstošs, taču tai pat laikā norāda uz sniegtās informācijas apšaubāmību.

7. Atstāstījuma izteiksmes lietojums rakstu virsrakstos var liecināt par kāda fakta apšaubāmību raksta ietvaros, jo atstāstījuma izteiksmes lietojumam piemīt īpašība paust apšaubāmību, taču tas nebūt nenozīmē, ka viss raksts būs balstīts uz neprecīzu informāciju. Nosaukumā atstāstījuma izteiksme parasti tiek lietota ar mērķi piesaistīt lasītāja uzmanību, atklājot tikai darbības realizācijas nianšes apšaubāmību, nevis visa apgalvojuma apšaubāmību. Atstāstījuma izteiksmes lietojums publikāciju virsrakstos ir ļoti reta parādība tās apšaubošās funkcijas dēļ.

8. Viena no atstāstījuma izteiksmes īpašībām ir tās plašais lietojums atšķirīgu stilu tekstos - izklaidējoša rakstura publikācijās, ziņās, politiska rakstura publikācijās, feļetonos, intervijās, modes rubrikās, preses relīzēs, diskusijās utt. Katrā no šīm jomām atstāstījuma izteiksme pilda savu pamatfunkciju – atstāstīšanu, arī lielākoties apšaubīšanas funkciju. Atkarībā no teksta stilistikās nokrāsas atstāstījuma izteiksme var pildīt arī citas funkcijas, piemērojoties kopējai teksta stilistikai.

9. Pastāv atšķirīgi valodnieku viedokļi par atstāstījuma izteiksmes definējumu kā patstāvīgu izteiksmi, kam par iemeslu ir Aksela Holvuta uzskats par atstāstījuma izteiksmi kā interpretāciju par citas personas teikto un tā nebūtu iekļaujama izteiksmes kategorijā kā patstāvīga izteiksme, jo tā neizsaka modalitāti, tā tikai izsaka citu cilvēku izteikumus. Šāds uzskats nonāk pretrunā ar citu valodas speciālistu viedokļiem, ko pierāda atstāstījuma izteiksmes definīcija, ka atstāstījuma izteiksme jeb relatīvais mods tiek lietota gadījumos, kad tiek atstāstīts citas personas teiktais un atstāstītājs pauž nepārliecinātību par izteikto vārdu atbilstību patiesībai.

10. Publicistikā problemātisks gadījums ir teikumu konstrukcijās izlaists palīgdarbības vārds, kā rezultātā rodas grūtības noteikt darbības vārda izteiksmi. Reizēm šādas teikuma konstrukcijas lietotas gandrīz visos viena raksta teikumos. No šādiem pārspīlējumiem būtu jācenšas izvairīties, autoram izmantojot formu dažādību.

Izmantotā literatūra

Avoti

Laikraksti:

1. Bauskas Dzīve, Nr. 35, 26.03.2008.
2. Bauskas Dzīve, Nr. 36, 28.03.2008.
3. Kurzemnieks, Nr. 8, 20.01.2006.
4. Kurzemnieks, Nr. 35, 22.03.2008.
5. Kurzemnieks, Nr. 36, 27.03.2008.
6. Kurzemnieks, Nr. 37, 29.03.2008.
7. Latvijas Avīze, Nr. 7, 08.01.2008.
8. Latvijas Avīze, Nr. 8, 09.01.2008.
9. Māja, "NRA" pielikums, Nr.11, 14.-20. 03, 2006.
10. Neatkarīgā Rīta Avīze, Nr. 6, 08.01.2008.
11. Neatkarīgā Rīta Avīze, Nr. 7, 09.01.2008.
12. 5min, Nr. 5, 08.01.2008.

Žurnāli:

1. FHM, Augusts, 2005.
2. Ilustrētā Zinātne, Janvāris, 2008.
3. Saldā Dzīve, Nr. 38, 24.09.-30.09. 2008.
4. Saldā Dzīve, Nr. 40, 8.10.-14.10.2007.

Teorētiskā literatūra

1. Bērziņa - Baltiņa V. Latviešu valodas gramatika - Rīga: Zvaigzne ABC, 1994.
2. Blinkena A. (red.) Latviešu literārās valodas morfoloģiskās sistēmas attīstība. Lokāmās vārdšķiras - Rīga: Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūts, 2002.

3. Ceplīte B., Ceplītis L. Latviešu valodas praktiskā gramatika – Rīga: 1997.
4. Endzelīns J, Latviešu valodas gramatika - Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1951.
5. Guļevska D. (red.) Svešvārdu vārdnīca – Rīga: Norden AB, 2003.
6. Holvuts A. Denotatīvs un interpretatīvs lietojums: par dažu latviešu valodas verba modālo formu nozīmi // *Linguistica Lettica* 10 – Rīga: 2002, 162 - 172
7. Kalme V., Smiltneiece G. Latviešu literārās valodas vārddarināšana un morfoloģija – Liepāja: Liepājas Pedagoģijas akadēmija, 2001.
8. Kalnača A. Darbības vārda laika formu temporalitātes un atemporalitātes aspekts // *Linguistica Lettica* 1 – Rīga: 1997, 129 - 135
9. Kalnača A. Gramatisko formu polisēmija, sinonīmija un homonīmija – izpausme un attieksmes latviešu valodā // *Linguistica Lettica* 9. – Rīga: 2001, 176 - 186
10. Kalnača A. Verba formas un to funkcijas laikrakstu virsrakstos // Letonikas pirmais kongress. Valodniecības raksti – Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2006, 170 - 176
11. Kalnača A. Verba laika un modalitātes mijiedarbība darbības vārda izteiksmju formās // *Vārds un tā pētīšanas aspekti. Nr.2* – Liepāja: 1998, 47 - 56
12. Kalviša L. Nepieciešamības modālo nozīmju izpausme latviešu valodā // Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes VIII studentu zinātniskā konference. Aktuāli baltistikas jautājumi. Tēžu krājums. 2007. gada 26. – 27. novembris – Rīga: Latvijas Universitāte, 2007, 11 - 13
13. Nītiņa D. Kam un kāda gramatika ir vajadzīga? // *Linguistica Lettica* 12. – Rīga: 2003, 30 - 38
14. Nītiņa D. Latviešu valodas morfoloģija – Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte, 2001.
15. Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika. I. – Rīga: LPSE ZA izdevniecība, 1959.
16. Ozola I. Atstāstījuma izteiksmes laiku sistēma Vidzemes lībiskajās izloksnēs // *Vārds un tā pētīšanas aspekti. Nr.2* – Liepāja: 1998, 98 - 103
17. Paegle Dz. Latviešu literārās valodas morfoloģija. 1. daļa – Rīga: Zinātne, 2003.
18. Rozenbergs J. Latviešu valodas stilistika – Rīga: Zvaigzne ABC, 1995.
19. Rozenbergs J. Latviešu valodas praktiskā stilistika. Stilistikas pamatjautājumi, leksikostilistika – Rīga: Zvaigzne, 1976.
20. Rozenbergs J. Latviešu valodas praktiskā stilistika 2. Morfofilistika – Rīga: Zvaigzne, 1983.
21. Skujiņa V. (red.) Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca – Rīga: Valsts valodas aģentūra, 2007.

22. Smagare L. Piezīmes par valodu un stilu publicistikā // Latviešu valodas kultūras jautājumi. 5. laidziens - Rīga: Liesma, 1969, 27 - 31
23. Veinberga S. Masmediji. Prese, radio un televīzija – Rīga: Zvaigzne ABC, 2007.
24. Брандес М. Стилистика текста. Теоретический курс. 3-е издание – Москва: „Прогресс-Традиция”, „ИНФРА-М”, 2004.

Dokumentārā lapa

Bakalaura darbs "Atstāstījuma izteiksmes funkcijas publicistikā" izstrādāts LU Filoloģijas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un bakalaura darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Sarmīte Voitkeviča _____

Rekomendēju bakalaura darbu aizstāvēšanai.

Vadītāja: asoc. prof., Dr. philol. Andra Kalnača _____

Recenzente: doc., Dr. philol. Ilze Lokmane _____

Darbs iesniegts Baltistikas nodaļā 26.05.2008.

Lietvede: Zanda Misiņa _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījumu komisijas sēdē __.__.2008.,
protokola Nr. __, vērtējums - __ (_____).

Komisijas sekretāre: _____